

Wersja dla nauczyciela

Między nami

język
polski
5

Podręcznik

EDYCJA 2021-2023

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

**CELE WYNIKAJĄCE
Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ**

Kształcenie językowe:

Używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3).

Dostosowuje sposób wyrażania do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7).

Rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała) (II.3.4).

Kształcenie literackie i kulturowe:

Odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11).

Tworzenie wypowiedzi:

Uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Analiza sytuacji ukazanej na planszy.
2. Rozmowa na temat tego, co pomaga w skutecznej komunikacji, a co ją zaburza.
3. Redagowanie pytań otwartych dotyczących wysłuchanej wypowiedzi naukowca.

Dziwny

ten
świat

1. Przyjrzyjcie się planszy, na której przedstawiono spotkanie z naukowcem, a następnie powiedzcie:

- co robią zebrani uczestnicy,
- co – według was – jest najważniejszym celem tego spotkania,
- w jaki sposób naukowiec stara się zainteresować swoich słuchaczy.

2. a) Porozmawiajcie na temat zasad, których nie przestrzegają uczestnicy sytuacji przedstawionej na poniższym rysunku. Powiedzcie, co pomaga w odbiorze przekazywanych informacji, a co może go utrudniać.

b) Ustalcie, co można zrobić podczas spotkania, by dowiedzieć się z niego jak najwięcej.

3. Przygotuj pytania do naukowca. Wykorzystaj wybrane słownictwo z ramki.

jak bardzo • w jakim stopniu • jak długo • jak mocno • w jakim celu
 pod jakim warunkiem • co wpłynęło na • z jakimi sytuacjami • co powoduje, że
 czy mógłby pan powiedzieć • proszę wyjaśnić • jak można wytłumaczyć
 chciałabym/chciałbym się dowiedzieć • jak pan wyjaśni • jak pan ocenia
 jakie jest pana zdanie na temat • zastanawia mnie, dlaczego

Zadanie 1. Podczas analizy sytuacji ukazanej na planszy warto przećwiczyć umiejętność odczytywania znaczeń na podstawie gestów i mimiki. Można zaproponować uczniom nazywanie czynności i stanów charakterystycznych dla uczestników przedstawionej sytuacji. W odpowiedzi na pytania: Co robią dzieci, co się z nimi dzieje?; Co robi naukowiec, co się z nim dzieje?, uczniowie proponują odpowiednie czasowniki, do których dobierają pasujące określenia, np. dzieci: patrzą z zaciekawieniem, głęboko się zastanawiają, żywo reagują, dostrzegają podobieństwa, są mocno zaskoczone, są bardzo zainteresowane; naukowiec: przekazuje wiedzę, z pasją przedstawia, objaśnia zagadnienie, barwnie opowiada, zaciekawia tematem.

Zadanie 2. Rozmowę można rozpocząć od omówienia zachowań przedstawionych na rysunku, które utrudniają skuteczną komunikację. Uczniowie wyciągają wnioski, a następnie formułują zasady zachowania obowiązujące podczas takich spotkań.

Zadanie 3. Ćwiczenie rozwija słownictwo czynne ucznia. Można zaproponować wspólne układanie pytań. Uczniowie najpierw tworzą jak najwięcej pytań z pierwszym podanym w ramce wyrażeniem, a gdy wyczerpią się pomysły, układają zdania pytające z kolejnym. Można wyświetlić na tablicy interaktywnej planszę i słownictwo (www.gwo.pl, materiały dydaktyczne, załącznik nr 1), co ułatwi wykonanie zadania. Na stronie www.gwo.pl (strefa ucznia, klasa 5, *Dziwny ten świat*) znajduje się nagranie wypowiedzi naukowca. Można je wykorzystać do ćwiczenia słuchania ze zrozumieniem.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Na dobry początek – Jan Lechoń „Preludium”.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Zna i rozpoznaje w tekście literackim: apostrofę (I.1.4).

Omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu (I.1.5).

Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15).

Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2).

Kształcenie językowe:

Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).

Tworzenie wypowiedzi:

Tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź (III.1.3).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Wypowiedzi uczniów na temat ich samopoczucia.
2. Zapoznanie z utworem Jana Lechońa *Preludium*.
3. Określanie nastroju wypowiedzi poetyckiej.
4. Opisywanie osoby mówiącej na podstawie jej wypowiedzi i wprowadzenie pojęcia „apostrofa”.
5. Odczytywanie związku tytułu z treścią utworu.
6. Tworzenie własnej wypowiedzi.

Zachwycający Kosmos

Na początek...

JAN LECHOŃ

Preludium

► **świt** – początek ranka

Za oknami świt czerwony,
Jeszcze sennych szelest drzew,
Słońce wraca z drugiej strony,
Ptak zbudzony zaczął śpiew.

Ach! dzień dobry wam kasztany,
Wodo pełna srebrnych łśnień!
Jeszcze jeden darowany
Cudownego życia dzień!

ZADANIA

1. Określ nastrój wypowiedzi poetyckiej. Zapisz w zeszytcie pasujące sformułowania.

smutny • pogodny • spokojny • radosny • wesół • ponury • żartobliwy
pełen niepokoju • mroczny • tajemniczy • posępny

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Lekcję rozpoczynamy od luźnych wypowiedzi uczniów na temat ich nastroju. Można nawiązać do tych wypowiedzi przy wykonywaniu zadania 1., kiedy uczniowie określają nastrój wypowiedzi poetyckiej.

2. Zbierz informacje o sytuacji, w której się znalazła osoba mówiąca w wierszu.

a) Na podstawie odpowiednich fragmentów utworu odpowiedz na pytania.

- Gdzie prawdopodobnie jest osoba mówiąca?
- Kiedy wypowiada swoje słowa?
- Co widzi i co słyszy?

b) Przeczytaj informację w ramce i powiedz, do kogo się zwraca osoba mówiąca w wierszu.

Apostrofa to bezpośrednie zwrócenie się do jakiegoś odbiorcy, na przykład osoby, bóstwa czy przedmiotu. Stosuje się ją w tekstach poetyckich pełnych emocji, utrzymanych w podniosłym, uroczystym nastroju, a także w przemówieniach.

c) Nazwij przeżycia osoby mówiącej i wyjaśnij, jak zostały wyrażone w podanym fragmencie.

*Ach! dzień dobry wam, kasztany,
Woda pełna srebrnych łśnień!*

3. a) Przeczytaj definicje wyrazu „preludium”. Wybierz to znaczenie słowa, które się łączy z treścią utworu, a następnie wyjaśnij, jak rozumiesz tytuł wiersza.

preludium 1. *muz.* a) «wstęp instrumentalny do jakiegoś większego utworu [...]» [...] b) «samodzielny krótki utwór instrumentalny» o Preludia Chopina.

2. *książk. przen.* «zapowiedź czegoś, wstęp do czegoś»: Dzisiejsza dyskusja to tylko preludium do prawdziwej walki przedwyborczej.

Uniwersalny słownik języka polskiego PWN, pod red. Stanisława Dubisza

b) W imieniu osoby mówiącej w wierszu dokończ wypowiedzi.

Każdy dzień mojego życia ?!.

Moje życie ?!.

4. Jak sądzisz, czy warto spędzać czas z kimś będącym w podobnym nastroju jak osoba wypowiadająca się w wierszu „Preludium”? Uzasadnij swoją wypowiedź. Zastosuj wybrane słownictwo z ramki.

mieć dobry/zły wpływ • patrzeć na świat przez różowe okulary • popadać w depresję
widzieć świat w ciemnych barwach • być optymistą/pesymistą
dzielić się radością • zarażać smutkiem • zachowywać pogodę ducha

Zadanie 2. Przeanalizowanie sytuacji, w której znalazła się osoba mówiąca, oraz jej wypowiedzi pozwala określić postawę podmiotu lirycznego wobec świata. Po wykonaniu zadania można zadać dodatkowe pytania, np. „Co można powiedzieć o osobie mówiącej na podstawie jej słów, tego, co czuje, jak widzi świat?”, „Jaka jest?”.

Przykładowe odpowiedzi: wrażliwa, potrafi dostrzec piękno świata, kocha życie.

Zadanie 3. Zadanie ma charakter interpretacyjny. Uczniowie wybierają odpowiednią definicję z hasła słownikowego i wyjaśniają, jak rozumieją tytuł utworu.

Następnie uzupełniają wypowiedź w odniesieniu do odczytanych znaczeń.

Zeszyt ćwiczeń, część 1. Zabawy słowem.
Apostrofa (s. 5)

Ćwiczenia. Apostrofa (s. 5)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Jakie tajemnice kosmosu czekają na odkrycie?

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12).

Tworzenie wypowiedzi:

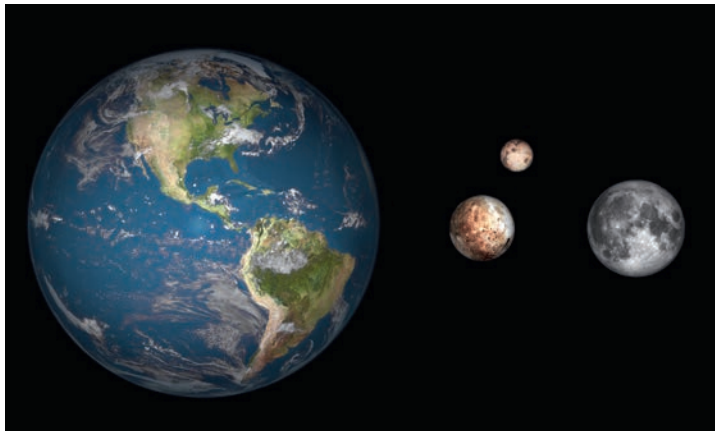
Uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1).

Tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź (III.1.3).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Rozmowa na temat tego, co przedstawiają zdjęcia.
2. Opisywanie wybranej fotografii.
3. Próba dyskusji na temat zagadnień związanych z istnieniem człowieka.
4. Rozwijanie umiejętności zadawania pytań.
5. Pisanie własnej wypowiedzi związanej z tematyką lekcji.

Tajemnice Kosmosu

ZADANIA

1. Wybierz jedną fotografię i ją opisz. Skorzystaj z wybranych wyrazów i sformułowań z ramki.

niebo • czerń • otchłań • Wszechświat • Kosmos
 ciało niebieskie • kula ziemską • planeta • księżyc
 wylania się • pojawia się • ukazuje się • rozświetla • widnieje • rozpościera się
 otacza • wyróżnia się • przypomina • jest podobna do • ma kształt • wygląda jak

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Lekcję można rozpocząć od obejrzenia przyniesionych do klasy albumów ze zdjęciami nieba. Z pewnością w każdym zespole klasowym są uczniowie zainteresowani kosmosem i astronomią, którzy chętnie przygotowują odpowiednie informacje. Celem tego zadania jest zwrócenie uwagi uczniów na to, że zainteresowanie tajemnicami kosmosu towarzyszy człowiekowi od początków jego istnienia.

Zadanie 1. Następnym etapem lekcji jest oglądanie zdjęć zamieszczonych w podręczniku i swobodna wymiana zdań na temat widocznych na nich obiektów oraz opis jednego z nich z uwzględnieniem wybranego słownictwa podanego w ramce.

2. Porozmawiajcie o tym, dlaczego – waszym zdaniem – ludzie patrzą w niebo. W swoich wypowiedziach możecie wykorzystać wybrane czasowniki z ramki.

zastanawiają się • marzą • badają • obserwują • przewidują • planują
rozpamiętują • wspominają • rozmawiają • uśmiechają się • martwią się
smućą się • szukają • dziwią się • podziwiają • modlą się • liczą • pytają
odkrywają • orientują się • dowiadują się • wpatrują się

3. a) Na podstawie odpowiedzi wszystkich rozmówców podaj, jak mogło brzmieć pytanie, które zadał prowadzący program.

b) Powiedz, kim są z zawodu i czym się prawdopodobnie zajmują autorzy powyższych wypowiedzi.

4. Ludzie często patrzą w niebo i zadają pytania, na które wciąż nikt nie znalazł odpowiedzi. Sformułuj kilka takich pytań. Możesz je rozpocząć podanymi wyrazami.

Kto ? Co ? Gdzie ? Jak ? Jaka ? Ile ? Kiedy ? Dlaczego ? Czy ?

5. Czy ciekawi cię Kosmos? Napisz wypowiedź składającą się z kilku zdań. Możesz skorzystać z podanych sformułowań.

Interesuje / Nie interesuje mnie Kosmos, ponieważ ?

Lubię / Nie lubię się wpatrywać w niebo ?

Zadania 3–4. Zadania są okazją do rozbudzenia zainteresowania uczniów wszechświatem i stanowią wstęp do cyklu lekcji poświęconych próbom odpowiedzi na pytania zawarte w mitach. Jednocześnie służą przećwiczeniu umiejętności konstruowania pytań, zwłaszcza otwartych.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Doskonalimy czytanie.

CELE WYNIKAJĄCE
Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost (I.2.2).

Odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5).

Tworzenie wypowiedzi:

Kształcenie umiejętności interpretacji głosowej tekstów mówionych, doskonalenie dykcji i operowania głosem (cele ogólne, III.3).

Samokształcenie:

Doskonalą ciche i głośno czytanie (IV.1).

Korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Samodzielne czytanie tekstu popularnonaukowego.
2. Rozwiązywanie zadań sprawdzających rozumienie czytanego tekstu.
3. Sprawdzenie poprawności wykonania zadań.
4. Zespołowe przygotowanie głośnego czytania tekstu i prezentacja pracy.

Badacze, astronomowie, kosmolodzy...

Ziemia we Wszechświecie

► **astronom** – naukowiec zajmujący się astronomią – nauką o ciałach niebieskich, ich budowie i ruchach

► **starożytny** – odnoszący się do czasów od około 4000 r. p.n.e.

► **nawigacja** – dział wiedzy dotyczący prowadzenia statków morskich lub powietrznych do wyznaczonego celu oraz określenia ich położenia na mapie

► **kosmologia** – nauka badająca historię i budowę Wszechświata

► **sfer** – tu: wyobrażone sklepienia niebieskie, kuliste powierzchnie otaczające Ziemię

► **kres** – koniec

Od niepamiętnych czasów ludzie uważnie obserwowali niebo. Pierwsi astronomowie pomagali w nawigacji, układali kalendarze, objaśniali wolę bogów.

Filozofowie i astronomowie starożytnej Grecji na podstawie obserwacji nieba starali się wyjaśnić budowę i historię Kosmosu. Tak narodziła się kosmologia – jedna z najstarszych nauk.

Pierwotnie myślano, że mieszkamy na tarczy pływającej pośrodku olbrzymiego oceanu. Jednak już 2500 lat temu stwierdzono, że Ziemia jest kulą. Grecki uczone żyjący na przełomie III i II w. p.n.e. – Eratostenes – określił, że obwód naszej planety wynosi 39690 kilometrów. Wynik, który podał, niewiele się różni od obliczeń współczesnych naukowców.

Na podstawie książki Ericha Überlackera (czyt. Iberlakera) *Kosmos. U granic przestrzeni i czasu*, tłumaczenie: Joachim Mader

Dla Eratostenesa, podobnie jak dla większości ówczesnych i późniejszych kosmologów, Ziemia stanowiła środek Wszechświata. Wokół niej po różnych sferach miały się poruszać planety. Zaliczono do nich też Słońce i Księżyc. Wszystko razem otaczała sfera zewnętrzna, do której były przymocowane gwiazdy stałe.

Wierzono, że sfera ta jest kresem Wszechświata. Za nią znajdował się obszar niedostępny dla ludzi. Zamieszkiwali go bogowie.

Takie wyobrażenie świata zburzył w XVI w. Mikołaj Kopernik. W roku śmierci astronoma opublikowano dzieło „O obrotach sfer niebieskich”, w którym polski odkrywca stwierdza, że to Słońce jest w centrum Wszechświata, a Ziemia krąży wokół tej gwiazdy.

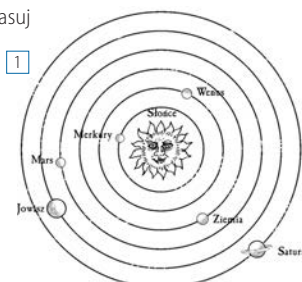
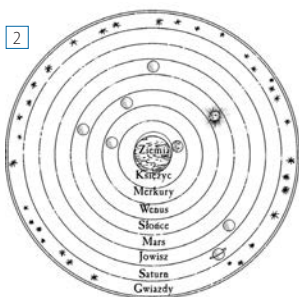

ZADANIA

- Na podstawie tekstu ustal, czy poniższe zdania są prawdziwe, czy – fałszywe.
 - Wyniki obserwacji nieba pomagały marynarzom w dotarciu do celu.
 - Współczesne obliczenia długości obwodu Ziemi dały wynik niewiele różniący się od tego, który uzyskał grecki uczyony.
 - Zarówno Eratostenes, jak i jego poprzednicy uważali, że Ziemia jest centrum Kosmosu.
 - Według wszystkich starożytnych uczonych Ziemia jest płaska.
 - Już ponad 1000 lat temu stwierdzono, że Ziemia jest kulą.
 - Eratostenes żył w III w. n.e.
 - W XVII w. zostało potwierdzone odkrycie, że Ziemia krąży wokół Słońca.

- Do ilustracji przedstawiających wyobrażenia świata dopasuj właściwe podpisy.

- wyobrażenie pierwotne
- wyobrażenie Eratostenesa
- wyobrażenie Kopernika

- Wyobraźcie sobie, że tekst „Ziemia we Wszechświecie” jest częścią programu telewizyjnego na temat Kosmosu. W zespołach przygotujcie głośne czytanie tekstu. W tym celu:

- przydzielcie każdemu z was wybrany fragment,
- w każdym fragmencie wybierzcie informację, które – według was – należy wyróżnić głosem,
- przećwiczcie czytanie tak, aby tekst jak najbardziej przypominał wzorcowo przekazaną informację; zwróćcie uwagę na poprawną wymowę, odpowiednie tempo czytania, głośność komunikatu,
- zaprezentujcie efekty pracy przed koleżankami i kolegami z klasy.

- Wyszukaj informacje o najnowszych odkryciach z dziedziny astronomii. Wybierz jedno i napisz na jego temat kilkudzaniową notatkę.

Zadania 1–2. Zadania sprawdzają poziom czytania dosłownego. Najlepiej, by uczniowie rozwiązywali je samodzielnie, a następnie sprawdzili poprawność ich wykonania. Można utworzyć 3–4-osobowe zespoły, których członkowie sprawdzą nawzajem swoje odpowiedzi.

Zadanie 3. Czytanie można urozmaicić w ten sposób, że uczniowie tworzą symulację programu informacyjnego – używają odpowiednich rekwizytów, organizują studio telewizyjne. Po prezentacji wszystkich grup warto porozmawiać o przebiegu pracy i jej efektach, o tym, co najbardziej się uczniom podobało, było dla nich najtrudniejsze, dało im najwięcej satysfakcji itp.

Zadanie 4. To zadanie można potraktować jako zadanie dodatkowe dla chętnych.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Uzasadniamy pisownię wyrazów z „ó”, „rz”, „ż”, „ch” wymiennym.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie językowe:

Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Przeczytanie komiksu i uzasadnienie pisowni wyróżnionych wyrazów z ó, rz, ż, ch wymiennym.
2. Przypomnienie zasad pisowni wyrazów z ó, rz, ż, ch wymiennym.
3. Ćwiczenia utrwalające przypomniane zasady pisowni.

„Pierwsze lądowanie na Księżycu”

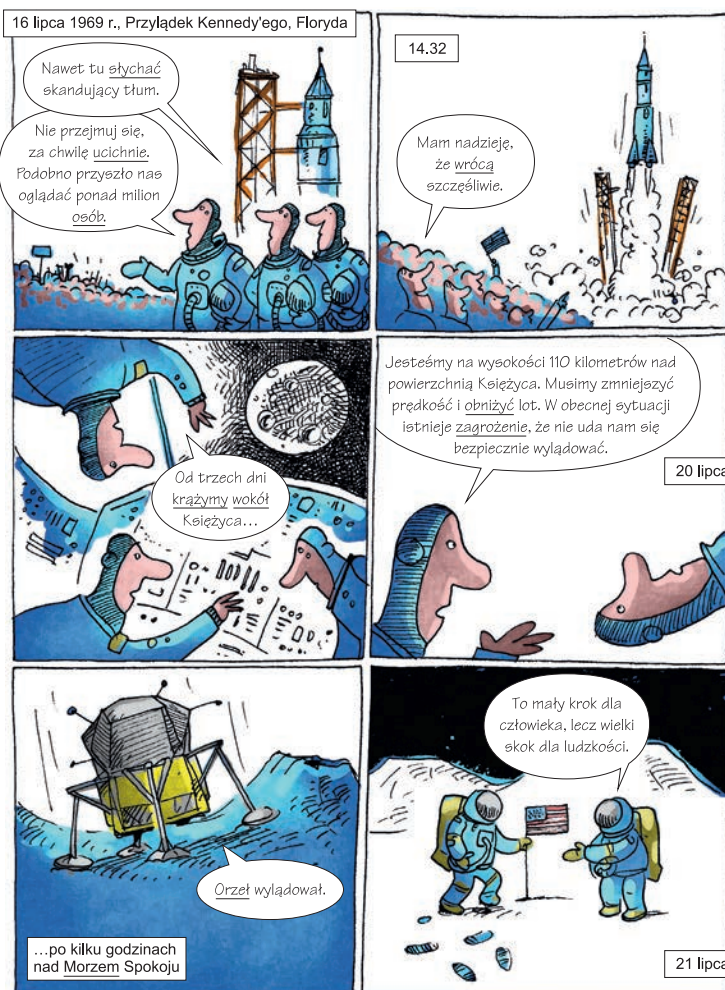
Pisownia wyrazów z ó, rz, ż, ch wymiennym. Powtórzenie

1. Uzasadnij pisownię ó, rz, ż, ch w podkreślonych wyrazach.

► **Kennedy’ego**
- czyt. Kenediego

► **skandować** - wy-
powiadać coś
rytmicznie

► **Morze Spokoju**
- nazwa rozle-
głej równiny na
Księżycu

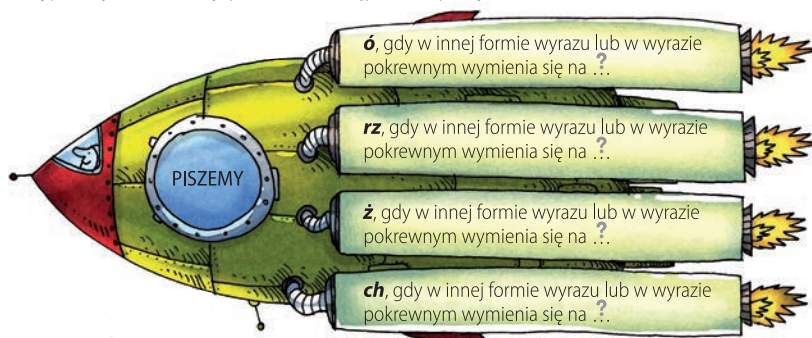

Zadanie 1. Zanim uczniowie przejdą do zagadnień ortograficznych zaproponowanych w poleceniu, mogą porozmawiać o zdarzeniach przedstawionych w komiksie. Oprócz faktów, o których mowa w tekście, można się odwołać do wiadomości z innych źródeł.

Warto podyskutować o tym, dlaczego zorganizowano lot na Księżyc, jakie wiązano z tym nadzieje, oczekiwania, a także o tym, co zyskał świat dzięki misji kosmonautów. Odpowiedzi uczniów będą oczywiście uzależnione od ich wiedzy i zainteresowań, jak również od przygotowania, wyjaśnienia kontekstu wydarzenia przedstawionego w komiksie.

Uzasadnianie pisowni wyróżnionych w tekście wyrazów może być ustne lub pisemne w 2–3-osobowych zespołach według wzoru: *słychać*, bo *słyszec*.

2. Przypomnij sobie zasady pisowni, a następnie uzupełnij schemat.

3. Wypisz z wypowiedzi wyrazy zawierające ó, rz, ż, ch wymienne.

4. Przepisz tekst do zeszytu, wstawiając w miejsce krętek *ch*, *ó*, *u*, *rz*, *ż*. Podkreśl wyrazy z *ch*, *ó*, *u*, *rz*, *ż* wymiennym. W razie trudności skorzystaj ze słownika ortograficznego (tradycyjnego lub internetowego).

Pierwszym kosmicznym t[]rystą był amerykański milioner Denis Tito. Pr[]bował się wybrać w podró[] za pośrednictwem amerykańskiej agencji rządowej. Jednak ta odm[]wiła. Uwa[]ano, []e sprzęt kosztuje zbyt du[]o, by m[]gł stłu[]yć tak błażej sprawie. Denis Tito nie tracił jednak du[]a. Nie zra[]ały go ani op[]r NASA, ani ogromne nakłady pienię[]ne, kt[]re m[]siałyby ponieść. Jego propozycją powa[]nie zainteresowali się Rosjanie. W 2001 roku przygotowali podró[] , kt[]ra trwała r[]wno siedem dni, dwadzieścia dwie godziny i cztery min[]ty.

Zadanie 2. Schemat znajduje się na stronie internetowej www.gwo.pl (materiały dydaktyczne dla klasy 5, schematy do rozdziału I – *Dziwny ten świat*).

Zadanie 4. Zamiast przepisywania całego zadania można polecić uczniom wypisanie w zeszycie wyrazów w dwóch kolumnach: w jednej wyrazy z *ó*, *rz*, *ż*, *ch* wymiennym wraz ze słowem, w którym zachodzi wymiana, a w drugiej – wyrazy z *ó*, *rz*, *ż*, *ch* niewymiennym.

Zadanie dodatkowe. Uczniowie słuchają tekstu czytanego przez nauczyciela, śledzą tekst i wpisują brakujące wyrazy (www.gwo.pl, materiały dydaktyczne, załącznik nr 2).

Zeszyt ćwiczeń, część 1. Ortografia.

Ó, rz, ż, ch, h wymienne i ó, ż niewymienne (s. 111)

Ćwiczenia. Ó, rz, ż, ch, h wymienne oraz ó i ż niewymienne (s. 7)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Kim jest podmiot liryczny w wierszu Antoniego Wica „Noc”?

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie językowe:

Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).

Identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2).

Tworzenie wypowiedzi:

Rozbudzanie potrzeby tworzenia tekstów o walorach estetycznych i podejmowania samodzielnych prób literackich (cele ogólne, III.7).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Odczytanie wiersza.
2. Opisanie osoby mówiącej w utworze poetyckim.
3. Wprowadzenie pojęcia „podmiot liryczny”.
4. Tworzenie własnej wypowiedzi.

O późnej porze ...

ANTONI WIC

Noc

Przychodzę o zmierzchu,
witam się z księżycem.
Milkną już ostatnie świerszcze.
Mój płaszcz przetykany
Mlecznej Drogi nitką
szeleści...

– Uśnijcie mili wreszcie!

Gwiazdny pyłem prószę
i otwieram wrota
snom...

– W podróż się wybierzcie!

Śpiewam kołysankę
o baśniowych krajach
nucę...

– Do świtu śnijcie, marzcie!

UWAGI DO LEKCJI

Najważniejszym celem lekcji jest wyjaśnienie uczniom pojęcia podmiotu lirycznego jako nadawcy komunikatu lirycznego oraz odróżnienie osoby mówiącej od autora wiersza.

Prosimy uczniów, by wypisali wyrazy, które pozwalają określić, kto i do kogo się zwraca. Ustalamy formę gramatyczną czasowników.

^{кто?}
przychodzę, otwieram, śpiewam („ja”, 1. os. lp. czasu teraźniejszego, nie można rozpoznać rodzaju)

^{do kogo?}
uśnijcie mili, wybierzcie się („wy”, 2. os. lm.)

ZADANIA

1. Ustal, kto się wypowiada w utworze.
a) Odwołując się do odpowiednich fragmentów wiersza, uzupełnij tabelę w zeszytcie.

Osoba mówiąca w wierszu „Noc”	
Jak wygląda?	Czym się zajmuje?
??	??

- b) Powiedz, do kogo – według ciebie – jest podobna osoba mówiąca lub kogo ci przypomina.

W **poezji (liryce)** nadawcą wypowiedzi poetyckiej, czyli osobę, która wyraża swoje przeżycia, doznania, przemyślenia i poglądy, opisuje świat, nazywamy **osobą mówiącą** lub **podmiotem lirycznym**.

2. a) Uzupełnij rozmowę tak, jakby jednym z rozmówców był podmiot liryczny.
– Czy jesteś autorem utworu „Noc”?
– Nie, ??
– Czy kiedykolwiek spotkałaś się z poetą, twórcą wiersza?
– Ależ skąd! ??
b) Uzupełnij schemat w zeszytcie. Wpisz sformułowania: autor, podmiot liryczny, czytelnik (odbiorca wypowiedzi).

3. W imieniu podmiotu lirycznego wiersza „Noc” napisz dalszy ciąg wypowiedzi tak, aby pasował do treści utworu. Możesz zastosować rymy.

Zadanie 1. Wykonanie tego zadania powinno poprzedzić kilkukrotne ciche i samodzielne odczytanie utworu przez uczniów.

Zadanie 2. Po podaniu ogólnych informacji o osobie mówiącej w wierszu uczniowie analizują tekst utworu i wyszukują fragmenty, na podstawie których uzupełniają tabelę. Niektóre czynności osoby mówiącej w wierszu można odczytywać na poziomie dosłownym: „przychodzi”, „mówi”, „śpiewa”, co wywołuje skojarzenie osoby mówiącej z człowiekiem. Czynności na poziomie przenośnym, np. „prosi gwiazdny pyłem”, „otwiera wrota snom”, być może przywiodą na myśl istotę o fantastycznych, niezwykłych umiejętnościach.

Schemat znajduje się na stronie internetowej www.gwo.pl (materiały dydaktyczne dla klasy 5, schematy do rozdziału I – *Dziwny ten świat*).

Zadanie 3. Można odwrócić kolejność rozwiązywania podpunktów tego zadania i rozpocząć od omówienia rysunku (zadanie 3b). Uczniowie rozpoznają osobę mówiącą – dziewczynę biegnącą po nieboskłonie, a następnie identyfikują ją z wypowiedzią osoby w dialogu zamieszczonym w zadaniu 3a oraz nazywają podmiotem lirycznym w wierszu. Następnie wskazują odbiorcę komunikatu i jego twórcę, czyli autora.

Teraz, kiedy uczniowie mają komplet wiadomości o podmiocie lirycznym wypowiadającym się w wierszu, można im zaproponować głośne, interpretacyjne czytanie wiersza.

Zeszyt ćwiczeń, część 1. Zabawy słowem.
Rozpoznajemy osobę mówiącą (s. 9)

Ćwiczenia. Rozpoznajemy osobę mówiącą w tekście (s. 11)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

To się zdarzyło niedaleko Rzeszowa... Pisownia wyrazów z „rz” niewymiennym.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie językowe:

Pisze poprawnie pod względem ortograficznym (II.4.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Zabawa ortograficzna – wyszukiwanie wyrazów z rz lub ż.
2. Aktywne słuchanie opowieści o rzeźbiarce Katarzynie.
3. Tworzenie ortogramu z wyrazami z rz niewymiennym na podstawie poznanej opowieści.
4. Wspólne opowiadanie historii.
5. Utrwalenie pisowni wyrazów z rz niewymiennym.

„Co się zdarzyło rzeźbiarce Katarzynie?”

Pisownia wyrazów z rz niewymiennym

1. W trakcie czytania opowieści przez nauczyciela uważnie przyglądaj się rysunkom.

W okolicach Rzeszowa, wśród starych **wierzb** i pięknych **jarzębin**, nad niewielką **rzeką**, w której można było łowić dorodne **węgorze**, miała swoją pracownię **rzeźbiarka Katarzyna**.

Artystka mieszkała na uboczu, ponieważ nie lubiła zgiełku i hałasu. Z przerażeniem myślała też o **rzeszach** ludzi tłoczących się zwykle w autobusach czy sklepach. Dlatego **rzadko** jeździła do miasta. Wszystkie **rzeczy**, zwłaszcza **narzędzia** potrzebne do pracy, kupowała przez internet, a w ogródku od wczesnej wiosny do późnej jesieni uprawiała **warzywa**.

► rzesza – wielka liczba ludzi

Od kilku miesięcy całymi dniami **rzetelnie** pracowała nad nowym zleceniem. Zadanie nie należało do łatwych, ale Katarzyna nie **narzekała**. Miała to być **rzeźba** przedstawiająca piękną czarnoskórą dziewczynę. Pracę tę zamówił dla swej **narzeczonej Małgorzaty** bogaty **rzemieślnik** produkujący z kolorowych **rzemyków** zabawki dla **zwierząt**.

Pewnego ranka Katarzyna zrobiła swoją ulubioną surówkę z **rzepy**, **rzeżuchy**, **porzeczek** i **orzechów** skropioną odrobiną oleju **rzepakowego**. Pijąc **orzeźwiający** napój z **korzeniem** imbiru, myślała, jak misternie uformować **rzęsy** rzeźbionej dziewczyny. Wyrzała przez okno. W powietrzu unosił się silny zapach **macierzanki**. Miała wrażenie, że zbiera się na **burzę**...

UWAGI DO LEKCJI

W lekcji wykorzystano elementy zajęć terapeutycznych, takie jak obserwacja problemu ortograficznego na tekście mówionym i pisanym, wzmoczenie koncentracji uwagi, kojarzenie. Celem zajęć jest zapamiętanie ortogramu z wyrazami z rz niewymiennym przez uaktywnienie różnych zmysłów.

Wtem ujrzała niezwykle zjawisko. Nie była pewna, czy to złudzenie, czy **rzeczywiście** posąg wygląda inaczej. **Rzuciła** wszystkie kuchenne przybory i nie zrobiwszy **porządku** na kuchennym stole, wybiegła na taras. Figura mieniła się to na zielono, to na żółto, to znów na biało, a barwy tworzyły pasma jak w **zorz**.

Całe **zdarzenie** trwało zaledwie chwilę, ale gdy Katarzyna stanęła przed swoim dziełem, zobaczyła delikatne rzeźy na **twarży** wyrzeźbionej kobiety. Jeszcze raz się przyjrzała niedokończonyj pracy i wprost nie mogła uwierzyć w to, co widzi. O tak pięknym dziele **marzyłby** każdy artysta! Ze zdumienia o mało nie zemdląca i nie mogła **wyrzec** ani słowa. Była przekonana, że nikt nie uwierzy w jej opowieść, zwłaszcza że sama nie do końca umiała wyjaśnić, co się właściwie **wydarzyło**. Choć nie należała do **tchórzy**, postanowiła zachować wszystko w tajemnicy.

Gdy rzemieślnik wraz z pomocnikiem **Grzegorzem** oraz przyjaciółką Małgorzatą – **Marzanną** – ujrzała rzeźbę, oniemieli z zachwytu. Całe **towarzystwo** zgodnie uznało, że twarz czarnoskórej piękności **kojarzy** się ze słynnym obrazem „Mona Lisa” Leonarda da Vinci i na pewno stanie się sensacją wśród rzesz turystów przybywających do Rzeszowa.

♦ **Mona Lisa**
– czyt. Mona
Lisa

♦ **Leonardo da
Vinci** – włoski
malarz, odkrywca,
rzeźbiarz; czyt.
Leonardo
da Vinci

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Proponujemy uczniom zabawę ortograficzną, której celem jest zgromadzenie i zapamiętanie w ustalonej kolejności jak największej liczby wyrazów z *rz* lub *ż*. Uczniowie mają sobie wyobrazić, że robią zakupy w dużym sklepie samoobsługowym i do kosza wkładają produkty, ale tylko takie, które w swojej nazwie zawierają *rz* lub *ż*. Każdy uczeń rozpoczyna wypowiedź tak samo: „Do kosza wkładam...” i podaje nazwę swojego produktu. Następny uczeń wymienia zakupy poprzedników i dodaje swoją nazwę. Ćwiczenie usprawnia pamięć (uczniowie muszą zapamiętać sekwencję wyrazów) oraz skupia uwagę uczestników zabawy na wyszukiwaniu wyrazów z daną trudnością ortograficzną. Zadanie łatwiej wykonać, jeśli uczniowie mają ze sobą kontakt wzrokowy.

2. Znajdź na poniższych rysunkach te elementy, o których jest mowa w utworze.

3. Po wysłuchaniu opowieści powiedz, kogo lub co przedstawiono na rysunkach. Rozwiązaniem są wyrazy z rz niewymiennym. Zapisz je w zeszytcie.

Zadanie dodatkowe po zadaniu 3.

Można odczytać opowieść o rzeźbiarce Katarzynie. Zadaniem uczniów jest słuchanie historyjki i klaskanie w momencie, w którym usłyszą i rozpoznają wyraz z rz niewymiennym.

4. Wypisz z tekstu czasowniki z rz niewymiennym.

5. Przeczytaj po cichu tekst „Co się zdarzyło rzeźbiarce Katarzynie?”. Zapamiętaj jak najwięcej wyróżnionych wyrazów z rz niewymiennym.

6. Opowiedzcie historię, która się przydarzyła rzeźbiarce Katarzynie. Pomogą wam w tym rysunki z zadania 1. Osoba, która opowiada dany fragment, po zakończeniu swojej wypowiedzi wskazuje kolegę lub koleżankę kontynuujących zadanie.

7. Zapisz, nie zaglądając do tekstu opowieści, jak najwięcej wyrazów z rz niewymiennym. Następnie przeczytaj ponownie tekst i dopisz wyrazy, których nie udało ci się zapamiętać.

Zadanie 7. Inną wersją zadania jest szybkie odczytanie przez nauczyciela spisanej w czasie lekcji listy wyrazów z rz niewymiennym. Uczniowie słuchają, a następnie każdy zapisuje jak najwięcej zapamiętanych wyrazów. Czynności można powtórzyć.

Zadanie dodatkowe. Dla utrwalenia wyrazów można zaproponować uczniom zadanie polegające na uzupełnianiu tekstu opowiadania odpowiednimi wyrazami z rz (www.gwo.pl, materiały dydaktyczne, załącznik nr 3).

Zeszyt ćwiczeń, część 1. Ortografia.
Wyrazy z rz niewymiennym (s. 116)

Ćwiczenia. Pisownia wyrazów z rz niewymiennym (s. 15)

PROPOZYCJA TEMATÓW LEKCJI

„Kto z kim przestaje,
takim się staje” –
poetycka charakterystyka
bohaterów wiersza Julia-
na Tuwima „Dwa wiatry”.

Nagrywamy swoje
recytacje. Konkurs.

CELE WYNIKAJĄCE
Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kultu-
rowe:

Wyodrębnia obrazy poetyckie
w poezji (I.1.1).

Charakteryzuje bohaterów
w czytanych utworach (I.1.9).

Tworzenie wypowiedzi:

Kształcenie umiejętności in-
terpretacji głosowej tekstów
mówionych, doskonalenie
dykcji i operowania głosem
(cele ogólne, III.3).

Redaguje notatki (III.2.4).

Samokształcenie:

Doskonali ciche i głośne
czytanie (IV.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Gromadzenie wyrazów o znaczeniu przeciwstawnym.
2. Przeczytanie lub wysłuchanie utworu Juliana Tuwima *Dwa wiatry*.
3. Wydzielanie i nazywanie obrazów poetyckich.
4. Charakterystyka bohaterów lirycznych.
5. Nazywanie zależności między zachowaniem i cechami bohaterów a poetyckim obrazem świata przedstawionego.
6. Przygotowanie głosowej interpretacji wiersza.

W zwykły i niezwykły sposób o zjawiskach

Dwa portrety

ZADANIE WSTĘPNE

Podaj jak najczęściej wyrazów o przeciwstawnym znaczeniu, na przykład „jasny – ciemny”, „wąsko – szeroko”.

JULIAN TUWIM

Dwa wiatry

Jeden wiatr – w polu wiał,
Drugi wiatr – w sadzie grał:
Cichuteńko, leciuteńko,
Liście pieścił i szeleścił,
Mdlął...

Jeden wiatr – pędziwiatr!
Fiknął kozła, plackiem spadł,
Skoczył, zawiał, zaszybował,
Świdrem w górę zakołował
I przewrócił się, i wpadł
Na szumiący senny sad,
Gdzie cichutko i leciutko
Liście pieścił i szeleścił
Drugi wiatr...

UWAGI DO LEKCJI

Dla ułatwienia analizy i interpretacji utworu proponujemy wysłuchanie wzorcowej interpretacji głosowej. Sposób czytania przez aktora ukierunkuje pracę z tekstem.

Zadanie wstępne. Zadanie ma ułatwić uczniom opisywanie bohaterów lirycznych przez zestawianie różniących ich cech. Wśród par wyrazów mogą się pojawić zarówno pojęcia konkretne, jak i abstrakcyjne.

Zadanie alternatywne do zadania wstępnego. Dzielimy uczniów na 2 grupy i proponujemy następujące zadania:

- w trakcie słuchania nagrania zaznaczcie fragmenty, które zostały przeczytane głośniej i dynamiczniej niż pozostała część utworu (grupa 1.);
- w trakcie słuchania nagrania zaznaczcie fragmenty, które zostały przeczytane ciszej i delikatniej niż pozostała część utworu (grupa 2.).

Następnym etapem jest omówienie pracy uczniów i wspólne wyjaśnienie, dlaczego pewne fragmenty utworu zostały przeczytane inaczej niż pozostałe. Nauczyciel zadaje pytania pomocnicze: „Dlaczego czytający zmienił barwę głosu i tempo mówienia?”; „Co uzyskał dzięki takim zabiegom?”.

- ▶ **parsknąć śmiechem** – niespodziewanie zacząć się śmiać
- ▶ **kamrat** – przyjaciel, towarzysz
- ▶ **śmiga** – skrzydło wiatraka
- ▶ **pal je licho** – mniejsza o nie, niech tam, wszystko jedno

Sfrunął śniegiem z wiśni kwiat,
 Parsknął śmiechem cały sad,
 Wziął wiatr brata za kamrata,
 Teraz z nim po polu lata,
 Gonią obaj chmury, ptaki,
 Mkną, wplątują się w wiatraki,
 Głupkowate mylą śmigi,
 W prawo, w lewo, świst, podrygi,
 Dmą płucami ile sił,
 Łobuzują, pal je licho!...
 A w sadzie cicho, cicho...

ZADANIA

1. Utwór składa się z kilku obrazów poetyckich. Zatytułuj je.

Bohater wiersza to postać w utworze lirycznym, najczęściej różna od osoby mówiącej (podmiotu lirycznego).

bohater wiersza → Chłopczyk przykłada ucho
 do ziemi –
 wie, że zaklęty ogród w niej rośnie,
 chciałby tam wejść
 i rączką, małą jak liść, dotknąć wiatru.

(Julian Kornhauser)

2. Na podstawie dwóch pierwszych zwrotek wiersza przedstaw cechy tytułowych bohaterów.

a) Uzupełnij w zeszycie tabelę odpowiednimi czasownikami.

Co robił?	wiatr w polu	??
Co się z nim działo?	wiatr w sadzie	??

b) Porozmawiajcie o tym, jak się zachowywały wiatry.

c) Ustal, które określenia dotyczą wiatru w polu, a które – wiatru w sadzie. Przyporządkuj cechy do bohaterów.

aktywny • spokojny • ruchliwy • cichy
 dynamiczny • nieprzewidywalny • delikatny

Jaki jest?	wiatr w polu	??
	wiatr w sadzie	??

Zadanie 1. Nazwanie obrazów poetyckich pomoże uczniom w analizie zachowań bohaterów lirycznych, co jest celem kolejnych zadań polegających na zbieraniu informacji potrzebnych do sporządzenia charakterystyki obu wiatrów. Przykładowe tytuły obrazów poetyckich: „Przedstawienie wiatru z pola i wiatru z sadu”; „Szaleństwa wiatru z pola”; „Wizyta wiatru z pola u wiatru w sadzie”; „Wspólna zabawa obu wiatrów”, „Cisza w sadzie”.

Zadanie 2. Charakteryzowanie bohaterów odbywa się na podstawie ich działań, dlatego uczniowie powinni zapisać czasowniki wskazujące na cechy, np. wiatr w polu fiknął, skoczył, zawiał (dynamiczny, aktywny, nieprzewidywalny, ruchliwy), wiatr w sadzie pieścił, szeleścił, mdał (cichy, spokojny, delikatny).

3. a) Na podstawie dwóch następujących zwrotek przedstaw zachowanie bohaterów.

Wiatry razem (co robią? co się z nimi dzieje?) .?.

b) Porozmawiajcie o tym, co się zmieniło w zachowaniu bohaterów i dlaczego tak się stało.

c) Podaj określenia nazywające oba wiatry.

Dwa wiatry to: .?., .?.

4. Powiedz, jak się zmienia poetycki obraz sadu i od czego to zależy.

a) Znajdź fragmenty opisujące sad.

b) Nazwij środki artystyczne, które tworzą obrazy poetyckie. Uzasadnij ich użycie.

c) Uzupełnij wniosek podanymi wyrazami. W szarych polach dopisz własne spostrzeżenia.

cichy • niespokojny • rozbawiony • szumiący • senny
spokojny • śmiejący się • wesoły

W wierszu Juliana Tuwima pokazano różne obrazy poetyckie sadu. W pierwszym wyobrażono sad jako ? i ?. Mieszka w nim ? i ? wiatr, który - według mnie - swoim zachowaniem przypomina ?. Drugi obraz pokazuje ? i ? sad podczas wizyty ? i ? wiatru z pola. Wspólne zachowanie wiatrów - moim zdaniem - przypomina ?.

5. Spośród podanych przysłów wybierz to, które pasuje do utworu. Uzasadnij swój wybór.

Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada.

Kto z kim przestaje, takim się staje.

Kto sieje wiatr, ten zbiera burzę.

Raz na wozie, raz pod wozem.

6. Przygotujcie się do pięknej recytacji wiersza Juliana Tuwima.

a) Znajdźcie w wierszu wyrazy, które naśladują szum i szelest wiatru. Wymówcie je tak, by jak najbardziej przypominały odgłosy wiatru.

b) Wydzielcie w wierszu fragmenty, które można przeczytać:

- ciszej, wolniej, delikatniej,
- głośniejszy, szybciej, dynamiczniej.

c) Dobierzcie się w grupy, które swoją recytacją będą się starały oddać zachowanie wiatru z pola i wiatru z sadu. Przećwiczcie czytanie odpowiednich fragmentów.

d) Nagracie recytację wiersza. Omówcie efekty wspólnej pracy. Odpowiedzcie na pytania.

- Co się udało najlepiej?
- Co można by udoskonalić?

Zeszyt ćwiczeń, część 1. Zabawy słowem.
Bohater wiersza (s. 15)

Ćwiczenia. Bohater wiersza. Podmiot zbiorowy (s. 50)

Jaka będzie pogoda?

ZADANIE WSTĘPNE

1. Obejrzyj kilka prognoz pogody, a następnie wykonaj polecenia.

- a) Odpowiedz na pytania.
 - Jakie czynności wykonują prezenterzy?
 - W jakiej kolejności przekazują poszczególne informacje i czego one dotyczą?
 - Jak się przy tym zachowują?
- b) Wypisz słownictwo charakterystyczne dla wybranej prognozy pogody.
- c) Powiedz, który czas czasowników przede wszystkim stosują prezenterzy.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

W studiu telewizyjnym.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5).

Wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (I.2.9).

Kształcenie językowe:

Używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3).

Dostosowuje sposób wyrażania do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7).

Rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała) (II.3.4).

Samokształcenie:

Rozwijanie umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (cele ogólne, IV.5).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Analiza zachowania i wypowiedzi prezentera pogody.
2. Praca nad projektem opracowania prognozy pogody na wymyślonej planecie.
3. Prezentacja i ocena wspólnej pracy.

ZADANIA

1. TO NASZ PROJEKT! Wyobraźcie sobie, że gdzieś we Wszechświecie jest planeta, na której jesteście prezydentami pogody. W zespołach opracujcie prognozę pogody na jeden tydzień. W tym celu wykonajcie polecenia.

- Porozmawiajcie o tym, co powinien zawierać komunikat prognozy pogody. Wykorzystajcie wiedzę z zadania wstępnego.
- Wymyślcie nazwę planety oraz warunki, które będą na niej panować. Weźcie pod uwagę, że mogą być zupełnie inne niż na Ziemi.
- Przypomnijcie sobie sformułowania charakterystyczne dla prognozy pogody. Spiszcie te, które mogą się wam przydać podczas waszej prezentacji.

pogoda: ?., temperatura: ?., opady: ?., wiatr: ?., zachmurzenie: ?.

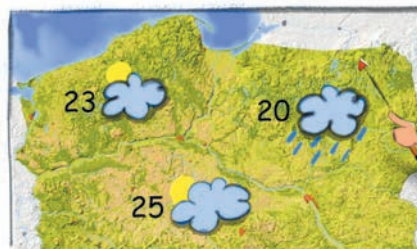
d) Napiszcie prognozę pogody dla planety. Wykorzystajcie wybrane słownictwo z ramki. Możecie również wymyślić zjawiska atmosferyczne, których nie ma na Ziemi.

przewidywać • sprawdzić się • zapowiadać się • spodziewać się
ogarnąć • panować • sprzyjać • wpływać / mieć wpływ • powodować
wiać • padać • nastąpić • ustąpić • ustać • słabnąć • nasilać się • rosnąć
maleć • spadać • trwać • pojawić się • pokazać się • wyjść
rozpogodzić się • zachmurzyć się • przejść • zmieniać się
okazać się • przygrzewać • wyrzeć • zmienić się • życzyć

e) Wykonajcie na dużym arkuszu papieru planszę z mapą meteorologiczną dla waszej planety. Możecie na niej umieścić na przykład:

- charakterystyczne miejsca, obszary o zróżnicowanej powierzchni,
- odpowiednie symbole związane z zapowiadaną pogodą.

f) Zaprezentujcie w klasie waszą prognozę pogody.

Zadanie 1. Po zapoznaniu uczniów z treścią projektu warto poinformować ich o sposobie oceny. Można się wspólnie zastanowić, które kryteria spośród niżej podanych powinny być wyżej punktowane. Ocena pracy całego zespołu nie musi być tożsama z indywidualnymi ocenami poszczególnych uczniów. Propozycja nie zawiera punktacji – nauczyciel ustala ją sam lub razem z uczniami.

Kryteria grupowe:

- Zgodność tekstu prognozy z poleceniem.
- Wykonanie planszy z mapą uwzględniającą elementy podane w poleceniu.
- Sposób zaprezentowania pracy grupy.

Kryteria indywidualne:

- Zaangażowanie ucznia w wykonanie zadania.
- Wpływ jego pomysłów lub działań na końcowy efekt pracy grupy.

„Listy z podróży z gramatyką w tle”

Części mowy – przymiotnik

1. a) Wpisz do tabeli w zeszytcie przymiotniki z e-maila wraz z określanymi przez nie wyrazami.

przymiotnik	wyraz określany
<i>niezwykłych</i>	<i>przygodach</i>
?	?

- b) Odpowiedz na pytania.

- Którą część mowy określa przymiotnik?
- Jakich informacji dostarczają przymiotniki znajdujące się w tekście?

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Proponujemy uczniom zabawę, której celem jest rozpoznawanie przymiotnika wśród innych części mowy oraz wzbogacanie słownictwa. Uczniowie siadają kołem, tak by widzieć swoje twarze. Na podany przez nauczyciela sygnał jeden z uczniów powtarza w myślach alfabet. Na hasło: „Stop” wypowiada literę, na której się zatrzymał. Każdy uczeń podaje przymiotnik rozpoczynający się daną literą i kończy zdanie: „Jestem...” Przymiotniki nie muszą nazywać tylko cech ludzkich, np. „jestem atlasowy”, „jestem angielski”. Uczniowie nie mogą się zbyt długo zastanawiać ani zatrzymywać. Z gry odpada ten, kto nie poda swojej propozycji, powtórzy użyty wcześniej przymiotnik lub użyje innej części mowy. Nauczyciel czuwa nad odpowiednim tempem pracy.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Przypomnienie wiadomości o przymiotniku.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie językowe:

Rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (rzeczownik, przymiotnik) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1).

Rozpoznaje formy przypadków, liczby i rodzaju gramatycznego (II.1.4).

Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmienionych (II.1.6).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Czytanie tekstu i wyszukiwanie przymiotników wraz z określanymi przez nie wyrazami.
2. Przypomnienie wiadomości o przymiotniku i jego odmianie.
3. Określanie form przymiotnika.

Zadanie dodatkowe do informacji w ramce.

Można zaproponować uczniom, by informacje z ramki o przymiotniku wykorzystali przy pisaniu dowolnej formy wypowiedzi (zaproszenie, ogłoszenie, list oficjalny itp.), np.:

ZAPROSZENIE

W imieniu Towarzystwa Przyjaciół Przymiotnika zapraszamy na coroczny bal karnawalowy wszystkich, którzy lubią odpowiadać na pytania: jaki?, jaka?, jakie? Uroczystość odbędzie się 15 stycznia 2020 roku o godzinie 13 w naszym siedzibie przy ulicy Gramatycznej 2.

W programie:

- odmiana przez przypadki i liczby,
- loteria fantowa cech i właściwości,
- konkurs karaoke, a w nim tak znane przeboje, jak *Bądź zawsze blisko mnie, rzeczowniku!*, *Jak się masz, przymiotniku?*

Przymiotnik to część mowy nazywająca cechy i właściwości (na przykład kształt, wielkość, kolor) **ludzi, rzeczy** lub **zjawisk**. Najczęściej określa rzeczownik i odpowiada na pytania: **jaki? jaka? jakie?**

jaki? *ciekaw*y (dzień) jaka? *ciekaw*a (historia) jakie? *ciekaw*e (zakończenie, zakończenia)

2. Na podstawie przytoczonej w e-mailu Wiktora opowieści o dwóch braciach podaj jak największą liczbę przymiotników określających wyrazy: „Ozyrys”, „Lzyda”, „uczta”.

3. Wybierz z e-maila Wiktora pięć przymiotników wraz z określanymi przez nie rzeczownikami i określ ich formę (przypadek, liczbę i rodzaj).

Przymiotnik **odmienia się** przez **przypadki, liczby i rodzaje**.

	liczba pojedyncza	
rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
M. <i>podstępny</i> (brat)	<i>wielka</i> (uczta)	<i>ciężkie</i> (wieko)
D. <i>podstępnego</i> (brata)	<i>wielkiej</i> (uczty)	<i>ciężkiego</i> (wieka)
C. <i>podstępnemu</i> (bratu)	<i>wielkiej</i> (uczcie)	<i>ciężkiemu</i> (wieku)
B. <i>podstępnego</i> (brata)	<i>wielką</i> (uczcie)	<i>ciężkie</i> (wieko)
N. <i>(z) podstępnym</i> (bratem)	<i>(z) wielką</i> (uczta)	<i>(z) ciężkim</i> (wiekiem)
Ms. <i>(o) podstępnym</i> (bracie)	<i>(o) wielkiej</i> (uczcie)	<i>(o) ciężkim</i> (wieku)
W. <i>podstępny</i> (bracie)!	<i>wielka</i> (uczto)!	<i>ciężkie</i> (wieko)!
	liczba mnoga	
rodzaj męskoosobowy	rodzaj niemęskoosobowy	
M. <i>podstępni</i> (bracia)	<i>wielkie</i> (uczty), <i>ciężkie</i> (wieka)	
D. <i>podstępnych</i> (braci)	<i>wielkich</i> (uczty), <i>ciężkich</i> (wiek)	
C. <i>podstępnym</i> (braciom)	<i>wielkim</i> (ucztom), <i>ciężkim</i> (wiekom)	
B. <i>podstępnych</i> (braci)	<i>wielkie</i> (uczty), <i>ciężkie</i> (wieka)	
N. <i>(z) podstępnymi</i> (braćmi)	<i>(z) wielkimi</i> (uczta), <i>(z) ciężkimi</i> (wiekami)	
Ms. <i>(o) podstępnych</i> (braciach)	<i>(o) wielkich</i> (uczta), <i>(o) ciężkich</i> (wiekach)	
W. <i>podstępni</i> (bracia)!	<i>wielkie</i> (uczty), <i>ciężkie</i> (wieka)!	

4. Rozpoznaj formę wyróżnionych przymiotników.

Piramida była rodzajem **królewskiego** grobu w okresie Starego i Średniego Państwa.

- D. lp., r.m.
- B. lp., r.m.
- D. lm., r.nmos.
- B. lm., r.nmos.

Typowa piramida ma kształt ostrosłupa o podstawie kwadratu, jej boki wyznaczają strony świata, a wejście jest skierowane na północ.

- C. lp., r.ż.
- C. lp., r.m.
- M. lp., r.m.
- M. lp., r.ż.

Początkowo piramidy budowano z kamiennych bloków i pokrywano wapiennymi lub **granitowymi** płytami.

- Ms. lm., r.mos.
- N. lp., r.ż.
- N. lm., r.nmos.
- Ms. lm., r.nmos.

By podnosić ciężkie **kamienne** bloki, używano lin i dźwigni.

- B. lm., r.mos.
- M. lm., r.nmos.
- B. lm., r.nmos.
- M. lm., r.mos.

W okresie **Średniego** Państwa używano cegieł, które suszono na słońcu i obkładano kamiennymi płytkami.

- C. lp., r.n.
- D. lp., r.m.
- C. lp., r.m.
- D. lp., r.n.

Piramida Cheopsa jest **najcięższą** budowlą stworzoną przez człowieka.

- M. lp., r.ż.
- N. lp., r.ż.
- B. lp., r.m.
- Ms. lp., r.ż.

5. a) Dostosuj formę przymiotników w nawiasach tak, aby wypowiedź była poprawna.

Mieszkańcy Egiptu od (zamierzchlą) przeszłości wykorzystywali (corocznemu) wylewy Nilu. Zjawisko wywoływały (obfitych) opady deszczu w (środkowa) Afryce oraz topnienie śniegów na (etiopski) płaskowyżu. To powodowało (gwałtownym) przybór wód rzeki w jej (północny) biegu. Nil zalewał (okolicznych) pola, a kiedy wody opadały, pozostawała warstwa (żyzny) mułu. Dzięki temu cywilizacja (starożytnym) Egiptu mogła się rozwijać.

b) Zapisz w zeszycie związki przymiotników wraz z rzeczownikami, określ ich przypadek, liczbę i rodzaj.

 Zeszyt ćwiczeń, część 1. Nauka o języku.
Przymiotnik (s. 69)

 Ćwiczenia. Przymiotnik – odmiana, stopniowanie, pisownia z *nie* (s. 38)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

O dwóch słońcach w wierszu Józefa Ratajczaka.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe

Zna i rozpoznaje w tekście literackim: przenośnię oraz określa ich funkcję (I.1.4).

Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15).

Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2).

Określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3).

Rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury (I.2.8).

Kształcenie językowe:

Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).

Tworzenie wypowiedzi:

Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog (III.2.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Ćwiczenia słowotwórcze wprowadzające do utworu.
2. Zapoznanie z tekstem Józefa Ratajczaka *Dwa słońca*.
3. Analizowanie znaczeń dosłownych i przenośnych w utworze.
4. Redagowanie rozmowy między bohaterami utworu.

Kiedy wstaje dzień

ZADANIE WSTĘPNE

Wskaż wyrazy należące do rodziny wyrazu „słońce”.

słoneczny • słonecznik • słony • słoneczko • słonecznikowy • słonko • słomka

JÓZEF RATAJCZAK

Dwa słońca

Dwa słońca patrzą na siebie co dzień,
jedno rośnie na niebie, drugie – przy płocie.

Jedno ma łodygę jak promień,
drugie – kulę słonecznika
dźwiga ciężko nad domem,
gdy o zachodzie znika.

Jedno jest pełne wróbli,
kiedy stoi w zenicie,
drugie – nasiona gubi,
wschodząc o świcie.

Dwa słońca-słoneczniki, lecz tylko jedno z nich mogą
zerwać, chwycić do ręki i wynieść jak lampę na drogę.

▶ **stoi w zenicie**
– jest najwyżej
na niebie

UWAGI DO LEKCJI

Aby uatrakcyjnić zajęcia, można przynieść na lekcję kwiat słonecznika i rozpocząć zajęcia od opisu rośliny. Przykładowe pytania.

- Dlaczego roślinę nazwano słonecznikiem?
- W czym słonecznik przypomina słońce?
- Z czym się wam kojarzą jego płatki, a z czym – środek?

Zadanie wstępne. Po rozmowie na temat słonecznika i jego nazwy uczniowie podają definicję słowotwórczą wyrazu „słonecznik” (słonecznik, czyli kwiat, który przypomina słońce). Następnie przechodzimy do wskazywania wyrazów należących do rodziny wyrazu „słońce”.

ZADANIA

1. Przeczytaj uważnie wiersz, a następnie wyjaśnij, jakie znaczenie może mieć czasownik „patrzy”, gdy wykonawcą czynności jest:

- słońce,
- słonecznik.

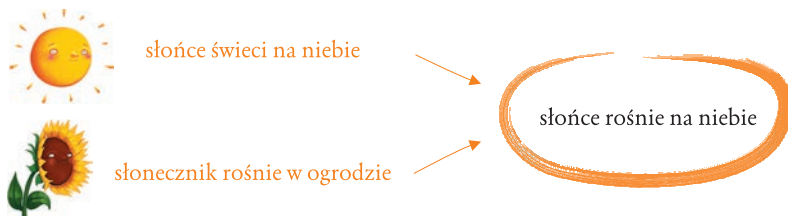
Możesz wykorzystać czasowniki w znaczeniu dosłownym i przenośnym. W razie trudności skorzystaj ze słownika wyrazów bliskoznacznych.

2. Wypisz odpowiednie cytaty z wiersza. Uzupełnij tabelę w zeszyście.

Co robi? Co się z nim dzieje?	
słońce	słonecznik
??	??

3. Wyjaśnij, jak zostały zbudowane obrazy poetyckie w wierszu.

a) Podaj skojarzenia, które mogły wpłynąć na ich powstanie.

b) Nazwij taki sposób obrazowania.

4. Ułóż rozmowę, którą mogliby przeprowadzić bohaterowie wiersza: słońce i słonecznik. Pamiętaj o tym, że kolejne wypowiedzi uczestników dialogu oznaczamy myślnikiem.

Zadania 1–3. Praca koncentruje się wokół tekstu i odczytywania jego znaczeń na poziomie pojedynczych wyrazów, metafor i obrazów poetyckich. Zastępowanie wyrazu „patrzeć” innymi czasownikami w znaczeniu dosłownym i przenośnym w odniesieniu do słonecznika i słońca ma na celu zrozumienie i opisanie sytuacji poetyckiej w wierszu. Uczniowie mogą podać następujące czasowniki:

- słonecznik – rośnie, czyli podnosi się, stoi, obraca się, wychyla się, ustawia się do..., dojrzewa,
- słońce – rośnie, czyli wznosi się, świeci, ogrzewa, oświetla, wędruje.

Uczniowie, wpisując cytaty do tabeli w zadaniu 2., muszą dokonać analizy znaczeń przenośnych, które powstają przez kontaminację. Na tym etapie pracy powinni już zauważyć poetycką zabawę słowem, kiedy o słońcu mówi się językiem charakterystycznym dla opisu rośliny, a o roślinie – językiem charakterystycznym dla opisu słońca.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Opisujemy obraz
Vincenta van Gogha
pt. „Słoneczniki”.

CELE WYNIKAJĄCE
Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14).

Rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8).

Tworzenie wypowiedzi:

Tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości mysłowej wypowiedzi (III.1.3).

Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opis (III.2.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Podawanie przymiotników kojarzących się z ciepłem i z zimnem.
2. Przyglądanie się reprodukcji i opisywanie pierwszych wrażeń na temat obrazu.
3. Zapoznanie się z podstawowymi informacjami biograficznymi o artyście.
4. Opisywanie obrazu według podanej instrukcji.

Fascynacja słonecznymi barwami

ZADANIE WSTĘPNE

Podaj jak najwięcej przymiotników, które kojarzą ci się z wyrazami „ciepło” i „zimno”.

Vincent van Gogh (czyt. Wincent wan Gok), „Słoneczniki”, 1889, 95 cm × 73 cm, Muzeum van Gogha, Amsterdam

ZADANIA

1. Przyjrzyjcie się obrazowi „Słoneczniki” Vincenta van Gogha i porozmawiajcie o tym, co przedstawia. W tym celu odpowiedzcie na pytania.
 - Z czym się wam kojarzy to, co widzicie na obrazie?
 - Jakie odczucia – ciepła czy zimna – wywołują kolory kwiatów, dzbana, tła?

Zadanie wstępne. Zadanie ma na celu pogłębienie odbioru sensualnego obrazu, a jednocześnie utrwała podstawową wiedzę o przymiotniku i rozwija słownictwo czynne ucznia. Jeżeli w wypowiedziach nie pojawią się nazwy barw ciepłych i zimnych, warto je dodać do zbioru skojarzeń. Zostanie to wykorzystane w zadaniu 1.

2. Przeczytaj uważnie tekst dotyczący obrazów Vincenta van Gogha i na tej podstawie wyjaśnij, dlaczego artysta malował słoneczniki.

Kwiaty inspirowały twórców od najdawniejszych czasów. Jednym z najbardziej znanych artystów, który je malował, był żyjący w XIX wieku holenderski malarz Vincent van Gogh.

► Arles – czyt. Arl

Podczas pobytu w miejscowości Arles w południowej Francji artysta zachwyił się tamtejszym krajobrazem, skąpanym w blasku słońca. Swój podziw pragnął oddać na obrazach.

Słoneczniki – kwiaty, które przypominały artyście to miejsce – stały się wyrazem jego fascynacji. Rośliny na obrazach van Gogha są pełne ciepłych i jaskrawych barw, a płomieniste płatki przypominają promienie skwarne słońca. Poskręcane łodygi kwiatów zdają się uginać od upału.

Radosne, żywe, malowane przez Vincenta van Gogha słoneczniki należą do najbardziej rozpoznawalnych dzieł światowego malarstwa.

Opis obrazu to rodzaj wypowiedzi zawierającej **opis tego, co zostało wyobrażone** na obrazie, oraz informacje, **w jaki sposób zostało to namalowane**.

3. Opisz obraz Vincenta van Gogha według podanych wskazówek. Wykorzystaj słownictwo z ramki.

tło obrazu • prawie całą przestrzeń obrazu zajmują
kwiaty znajdują się • kwiaty o barwach • słoneczniki mają kolory
bukiet słoneczników • ułożenie kwiatów w wazonie • kompozycja kwiatów

Opis obrazu – przykładowy schemat wypowiedzi

wstęp Tytuł i autor dzieła, data namalowania obrazu, jego wielkość, miejsce przechowywania.

rozwińcie Opis tego, co się znajduje w centralnej części obrazu, a co – w tle, jakie barwy dominują, jaka jest kompozycja.

zakończenie Wrażenia wywołane przez obraz – czy ci się podoba, jaki nastrój w tobie wywołuje, czy chciałabyś/chciałbyś mieć reprodukcję tego obrazu, na przykład w swoim pokoju.

Zadanie 2. Gdy w klasie czwartej uczniowie opisywali obrazy, uwzględniali przede wszystkim rzeczywistość przedstawioną (czyli to, co widzą) w określonej kolejności i porządku oraz odczytywali informacje z podpisu pod obrazem (autor, tytuł, data powstania, miejsce, w którym znajduje się obraz, wymiary). W klasie piątej próbujemy ich nauczyć dostrzegania związku między tematyką twórczości a biografią artysty. Niniejsza lekcja jest jedną z takich prób.

Zadanie dodatkowe. Po wykonaniu zadania 3. możemy zaproponować następujące zadanie domowe. Polecenie dla uczniów:

Odszukaj informacje o tym:

- ile ogółem obrazów (o których wiemy) przedstawiających słoneczniki namalował Vincent van Gogh,
- w których muzeach (wymień co najmniej trzy) znajdują się słoneczniki malowane przez Holendra,
- jakie inne kwiaty były częstym tematem obrazów Vincenta van Gogha. Podaj kilka tytułów jego prac.

📖 **Zeszyt ćwiczeń, część 1. Różne formy wypowiedzi.**
Opis obrazu (s. 32)

📖 **Ćwiczenia. Opis obrazu (s. 33)**

PROPOZYCJA TEMATÓW LEKCJI

Czego pragnie i o czym marzy deszcz?

Rozpoznajemy uosobienie.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię uosobienie oraz określa ich funkcję (I.1.4).

Charakteryzuje bohaterów w czytanych utworach (I.1.9).

Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2).

Rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury (I.2.8).

Kształcenie językowe:

Rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (czasownik) (II.1.1).

Rozpoznaje formy liczby, osoby, czasu i rodzaju gramatycznego (II.1.4).

Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).

Tworzenie wypowiedzi:

Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog (III.2.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Poznanie utworu Juliana Tuwima *Deszczu*.
2. Charakteryzowanie bohatera utworu.
3. Poznanie pojęcia „uosobienie”.
4. Pisanie wypowiedzi w imieniu wybranego bohatera lub wybranych bohaterów utworu.
5. Wskazywanie uosobień we fragmentach tekstów literackich zapisanych wierszem lub prozą.

Z wielkiej chmury

JULIAN TUWIM

Kapuśniaczek

- ▶ **wilgny** – wilgotny
- ▶ **mżyć** – padać gęsto drobnymi kropkami; kropić
- ▶ **rośny** – pełen rosy, przesiąknięty wilgocią
- ▶ **siec** – uderzać czymś mocno, chłostać, bić; tu: w znaczeniu przenośnym
- ▶ **chłosta** – bicie; tu: w znaczeniu przenośnym
- Jak wesoły milion drobnych wilgnych muszek,
Jakby z worków szarych mokry, mżący maczek,
Sypie się i skacze dżdżu wodnisty puszek,
Rośny pył jesienny, siwy kapuśniaczek.
- Słabe to, małeńkie, ledwo samo kropi,
Nawet w blachy bębnić nie potrafi jeszcze,
Ot, młodziutki deszczużyk, fruujące kropki,
Co by strasznie chciały być dorosłym deszczem.
- Chciałyby ulewą lunąć w gromkiej burzy,
Miało sieć na ukos chlustającą chłostą,
W rynnach się rozpluskać, rozlać się w kałuży,
Szyby dziobać łzawą i zawilą ospą...
- Tak to sobie marzy kapanina biedna,
Sił ostatkiem pusząc się w ostatnim dreszczu...
Lecz cóż? Spójrz: na drucie jeździ kropla jedna.
Już ją wróbel strząsnął. Już po całym deszczu.

ZADANIA

1. Przedstaw bohatera wiersza. W tym celu uzupełnij w zeszyte zaproponowany schemat.

- a) Pod parasolem umieść wybrane z tekstu cytaty, które opisują deszcz za pomocą:
 - epitetów (wraz z określanymi wyrazami),
 - porównań.
- b) Wewnątrz parasola zapisz fragmenty utworu, z których dowiadujemy się, co robi i co chciałby robić deszcz.
- c) Powiedz, które z wypisanych przez siebie zachowań są charakterystyczne tylko dla człowieka. Podkreśl je.

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Aby wprowadzić uczniów w odpowiedni nastrój, można wysłuchać fragmentu *Preludium Des-dur deszczowe* Fryderyka Chopina.

Zadanie 1. Przykładowe rozwiązanie:

Co robi? Sypie się, skacze, fruwa, kropi, marzy.

Co chciałby robić? Chciałby być dorosły, chciałby lunąć ulewą.

„[deszczużyk] jak [...] milion drobnych, wilgnych muszek”, „[deszczużyk] jakby z worków szarych mokry, mżący maczek”, „wodnisty puszek”, „rośny pył jesienny”, „siwy kapuśniaczek”, „kapanina biedna”

Schemat znajduje się na stronie internetowej www.gwo.pl (materiały dydaktyczne dla klasy 5, schematy do rozdziału I – *Dziwny ten świat*).

W literaturze **cechy właściwe ludziom** często nadaje się zwierzętom, roślinom, zjawiskom przyrody czy przedmiotom. Oznacza to, że **się zachowują i działają jak osoby**, na przykład mówią, płaczą, śmieją się, marzą, śnią, wyrażają swoje uczucia. Taki zabieg artystyczny nazywamy **uosobieniem**. Uosobienie jest **rodzajem przenośni**.

2. Przeczytaj ponownie wiersz oraz informacje zamieszczone na schemacie, a następnie uzupełnij zdania.

Osoba mówiąca w wierszu wypowiada się o deszczu jak o (kim? czym?) ??:

Deszcz zachowuje się jak (kto? co?) ??:, ponieważ (co robi? co się z nim dzieje?) ??:, ??:.

3. W imieniu bohatera wiersza napisz, czego pragnął i o czym marzył deszcz. W wypowiedzi zastosuj czasowniki w 1. osobie liczby pojedynczej.

4. Wyobraź sobie i zapisz rozmowę między kroplami deszczu z utworu Juliana Tuwima.

5. Ustal, jakie cechy ludzkie nadano w poniższych fragmentach wierszy zwierzętom, zjawiskom przyrody i przedmiotom.

• Pod śniegiem ugina się świerk.
sarna przebiegła obok.
Pomyślała sarna: „Las to baśń,
a świerk – biały obłok”.

(Zbigniew Jerzyna)

• Dwa świerszcze się spotkały.
– Witam cię, kuzynie! – rzekł jeden.
– Co porabiasz?
– Ćwierkam przy kominie!
To od wieków jest świerszczy zajęcie jedyne:
ćwierkać sobie wesoło w kącie za kominem.

(Jerzy Ficowski)

• Ja jestem noc czerwcową,
królowa jaśminowa,
zapatrzcie się w moje ręce,
wsluchajcie się w śpiewny chód.

(Konstanty Ildefons Gałczyński)

• Była igła. Owej igle
Zachciało się robić figle.
Na złość biednej cioci Fici
Schowała się między nici.

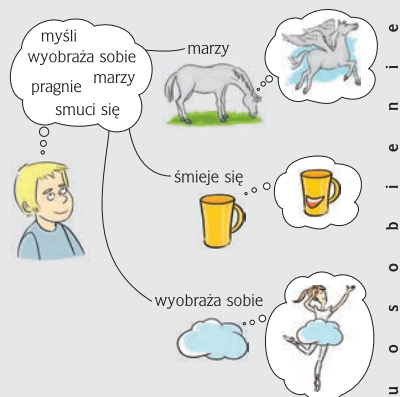
(Ludwik Jerzy Kern)

6. Uzasadnij, że w podanym fragmencie zastosowano uosobienie.

Stokrotka chętnie by mu pomogła, ale jak miała się do tego zabrać? Trudno było coś wymyślić. Zapomniała zupełnie, jak pięknie było dookoła niej, jak gorąco grzało ją słońce i jak ślicznie wyglądały jej białe płatki; myślała tylko o uwieczonym ptaszku, któremu nie mogła pomóc.

(Hans Christian Andersen)

Komentarz do ramki. Można zaproponować uczniom wykonanie w zeszytach notatki graficznej zawierającej najważniejsze informacje o uosobieniu, np.:

📖 **Zeszyt ćwiczeń, część 1. Zabawy słowem.**
Nadajemy cechy ludzi. Uosobienie (s. 16)

📖 **Ćwiczenia. Uosobienie (s. 36)**

Zadania 3–4. Uczniowie wybierają jedno z zadań. Prezentują wyniki prac oraz wyjaśniają, na czym polega uosobienie w ich wypowiedziach. Będzie to dobry wstęp do drugiej lekcji poświęconej rozpoznawaniu uosobienia.

PROPOZYCJA TEMATÓW LEKCJI

Na czym polega stopniowanie przymiotników?

Niewygodna i nie najbezpieczniejsza podróż. Pisownia „nie” z przymiotnikami.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie językowe:

Rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (rzeczownik, przymiotnik) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1).

Rozpoznaje formy przypadków, liczby i rodzaju gramatycznego (II.1.4).

Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmienionych (II.1.6).

Poprawnie stopniuje przymiotniki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach (II.1.7).

Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Analiza sytuacji językowej przedstawionej na ilustracji.
2. Wprowadzenie wiadomości na temat stopniowania przymiotnika.
3. Rozpoznanie form stopnia przymiotnika i stosowanie ich w odpowiednich sytuacjach językowych.
4. Poznanie zasad pisowni *nie* z przymiotnikami.
5. Ćwiczenia utrwalające stopniowanie przymiotnika i zapisywanie jego form z partykułą *nie*.

„Listy z podróży z gramatyką w tle”

Stopniowanie przymiotników. Pisownia *nie* z przymiotnikami

1. Uzupełnij wypowiedzi przymiotnikami „ciekawy” i „długi” w odpowiedniej formie.

Przymiotniki mogą się **stopniować**, co się wyraża tym, że jakaś cecha jest bardziej nasiloną. Wyróżniamy trzy sposoby stopniowania:

	stopień równy	stopień wyższy	stopień najwyższy
• proste	piękny	piękniejszy	najpiękniejszy
• opisowe	ślone	bardziej ślone	najbardziej ślone
• nieregularne	zły	gorszy	najgorszy

Niektóre przymiotniki się nie stopniają. Należą do nich te, które określają stałą cechę, na przykład *stalowy, drewniany, płócienny*.

Uwaga. W stopniu wyższym i najwyższym przymiotnika po spółgłoskach *p, b, k, t, d, ch, j*, w piszemy *sz*, na przykład *lepszy, większy, najszybszy, najświętszy, najwzraskliwszy*. Za pomocą stopniowania opisowego możemy wyrazić mniejsze nasilenie cech, na przykład *mniej interesujący, najmniej interesujący*.

Zadanie 1. Celem zadania jest naturalna obserwacja stosowania form przymiotnika w stopniu równym, wyższym i najwyższym. Możemy zaproponować uczniom, by podali własne przykłady użycia przymiotników w stopniu równym, wyższym i najwyższym.

Komentarz do ramki. Proponujemy wykorzystać rysunek przedstawiający trzystopniowe schody jako graficzną formę notatki. Można wówczas pokazać zmniejszanie i zwiększanie intensywności cechy (schody w dół i schody w górę). Na każdym schodku zapisujemy nazwę stopnia przymiotnika i podajemy przykład.

Zadanie dodatkowe 1. W celu zapamiętania mechanizmu tworzenia form stopni przymiotnika można uczniom zaproponować zabawę słotwórczą polegającą na stopniowaniu jednym ze sposobów (prostym lub opisowym) nieistniejących przymiotników, np. *gęstoloczny, chichotny, kolanisty*.

2. a) Utwórz związki podanych przymiotników z rzeczownikami nazywającymi osobę i przedmioty przedstawione na ilustracji.

dobry • drewniany
kosztowny • ciężki
miły • sympatyczny
usłużny • wesoły
wielki • złoty
pamiątkowy

b) Ustal, które przymiotniki się stopniują, a które nie podlegają stopniowaniu.

c) Podaj po jednym przykładzie przymiotników, które się stopniują prosto, opisowo lub nieregularnie.

3. Opisz, co przedstawiono na zdjęciu. Użyj jak najwięcej przymiotników w różnych stopniach. Postaraj się, by twój opis był jak najbardziej plastyczny.

4. a) W poniższym tekście odszukaj *nie* z przymiotnikami.

W Starym Państwie wierzono, że dusze zmarłych podążają do gwiazd, do krainy Duad. Pośmiertna podróż zwykłych ludzi na pewno była niełatwa. Nie łatwiejsze zadanie miał również zmarły król. Dostępu do krainy, którą miał władać, broniło jezioro o nierównej linii brzegowej. Specjalne formuły miały mu pomóc w pokonaniu tej przeszkody. Co ciekawe, w zaświatach czekało go nie najłatwiejsze życie, skoro nadal musiał wydawać rozkazy i rozstrzygać przedstawiane mu sprawy.

b) Zapisz w zeszycie po jednej stronie formy przymiotników pisane z *nie* łącznie, a po drugiej – pisane z *nie* rozdzielnie.

Zadanie dodatkowe 2.

Można je wykonać przed zadaniem 3. Do każdej ilustracji uczniowie podają po dwa przymiotniki (www.gwo.pl, materiały dydaktyczne, załącznik nr 10): jeden – stopniujący się, a drugi – nazywający cechę stałą, czyli taki, który nie podlega stopniowaniu.

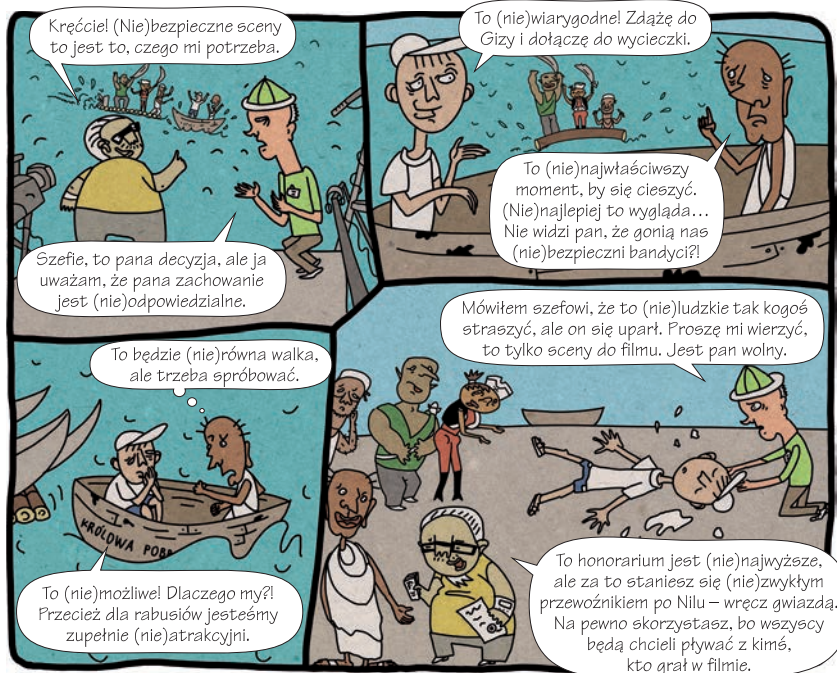

Nie z przymiotnikami piszemy:

- **łącznie** – w stopniu równym, na przykład *niebezpieczny, niewygodny*,
- **rozdzielnie** – w stopniach wyższym i najwyższym, na przykład *nie mocniejszy, nie najwygodniejszy*.

Zadanie 5. Inną formą tego zadania może być uzupełnianie komiksu wyrazami z częstką *nie* (www.gwo.pl, materiały dydaktyczne, załącznik nr 11).

5. Powiedz, jak należy zapisać *nie* w podanych wypowiedziach.

Zwróć uwagę na to, że w stopniu równym *nie* z przymiotnikami piszemy rozdzielnie tylko w wypadku wyraźnego lub domyślnego przeciwstawienia.

To **nie** dobry dowcip, **ale** przykre zdarzenie.

6. Ułóż zdania pasujące do historii przedstawionej na ilustracji na stronie 80. Wykorzystaj podane sformułowania.

nie dobry, lecz zły • nie uczciwy, ale podstępny
nie czuły, lecz bezwzględny • nie wysokie, lecz opłaczalne

Gazety pisały później...

MARCIN SZCZYGIELSKI

Podniebna kanonada

- ▶ **kanonada** – dźwięk podobny do odgłosu następujących po sobie wystrzałów, na przykład dźwięk grzmotów
- ▶ **weranda** – przybudówka przy domu, kryta dachem, oszklona lub bez ścian

Pogoda była piękna, słońce świeciło jak szalone, a na niebie nie było ani jednej chmurki. Żar lał się z nieba jak gorący syrop i trudno było oddychać. Zanieśliśmy nasze walizki do pokoju na piętrze, a potem wszyscy wyszliśmy na werandę. Mama zrobiła kanapki, ale nikt nie miał apetytu. Leżały na półmisku, masło na nich szybko się roztopiło od gorąca i wsiąkło w chleb, który stał się miękki, żółty i szklisty.

– Boże, jak mnie zęby bolą – wyjęczała babcia, która siedziała na leżaku. – To na pewno od tego upału.

– Żeby chociaż jakaś mała chmurka się pokazała – westchnęła ciotka Marzena i wytarła pot z czoła.

Siedzieliśmy tak wszyscy bez ruchu, oddychając z trudem. Babcia przysnęła i zaczęła pochrapywać, wujek Maciek też zasnął w wiklinowym fotelu. Rozgrzane drewno werandy pachniało starą żywicą – deski były tak gorące, że gdyby wylać na nie surowe jajko, na pewno usmażyłoby się raz, dwa. Pomyślałem, że warto byłoby przynieść jedno i sprawdzić, ale nie miałem siły, żeby wstać z szezlonga, na którym leżeliśmy z Agatą. Koty, które mieszkają we wsi i często przychodzą nas odwiedzać, gdy przyjeżdżamy do Chatki, leżały rozplaszczone w cieniu stodoły po drugiej stronie podwórka i nawet nie chciało im się machać ogonami.

I wtedy nagle wokół nas zaszła jakaś zmiana. Powietrze zgęstniało i znieruchomiało zupełnie. Zapadła głucha cisza, w której słyszałem

- ▶ **szezlong** – kاناpa w kształcie wydłużonego fotela, na której można odpoczywać w półleżącej pozycji

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Zapoznanie z opowiadaniem Marcina Szczygielskiego *Podniebna kanonada*.
2. Opisywanie elementów świata przedstawionego.
3. Wybieranie z tekstu informacji o przebiegu burzy.
4. Gromadzenie słownictwa opisującego zjawiska pogodowe.
5. Wyciąganie wniosków na temat przeżyć bohaterów na podstawie informacji zawartych w tekście.
6. Redagowanie wypowiedzi zgodnie z podanymi wskazówkami.
7. Prezentowanie wypowiedzi na forum klasy.

Zadanie wprowadzające dodatkowe. Na lekcję można przynieść artykuły informacyjne z różnych gazet. Uczniowie, nie wczytując się w ich treść, a jedynie pobieżnie analizując tytuły, śródtytuły i zapowiedzi, mają się domyślić, jaką tematykę podejmuje artykuł, co jest jego treścią, czy informacje zawarte w tytułach, bezpośrednio przed tekstem itp. zachęciły/zniechęciły ich do przeczytania całości.

📖 Zeszyt ćwiczeń, część 1.
Nauka o języku.
Stopniowanie przymiotnika
(s. 73)

📖 Zeszyt ćwiczeń, część 1.
Ortografia.
Pisownia *nie* z przymiotnikami
(s. 127)

📖 Ćwiczenia. Przymiotnik –
odmiana, stopniowanie,
pisownia z *nie* (s. 38)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Redagujemy tekst
do gazety codziennej.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7).

Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2).

Określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3).

Kształcenie językowe:

Używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3).

Dostosowuje sposób wyrażania do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7).

Tworzenie wypowiedzi:

Tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3).

Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: sprawozdanie (III.2.1).

Samokształcenie:

Doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1).

► **szlach** – gumowa rura służąca do podlewania ogrodu

wyraźnie bicie swojego serca, i poczułem, że uszy mi się zatykają jak wtedy, gdy człowiek siedzi w startującym samolocie. Dostałem gęsiej skórki, a w ustach zrobiło mi się sucho. Jaskrawy błękit nieba zmatowiał i zasnuł się mławożółtą mgiełką. Ciotka Baśka odłożyła czasopismo, które czytała, zmarszczyła brwi, popatrzyła na niebo i zaczęła mówić:

– Chyba będzie...

Nie dokończyła, bo nagle rozległ się okropny huk. Przetoczył się przez pola, drogi, Chatkę i przez nas. Ziemia się zatrzęsła i zadzwoniły o siebie szklanki z kompotem, stojące na drewnianym stole przy barierce werandy. Babcia obudziła się i krzyknęła cicho, a ściereczka, którą trzymała przy twarzy, upadła na podłogę z mokrym plaśnięciem, bo lód, który w niej był, dawno się roztopił. Zerwałem się z leżanki, podbiegłem do barierki i wyrzalem spod zadaszenia werandy. Dokładnie w tej samej chwili gdzieś daleko za nami rozległ się kolejny grom i niczym dudniąca fala przetoczył przez świat. Razem z tą grzmiącą falą nad Chatkę nasunęła się gęsta, ciemna kołdra czarnych chmur – musiały pędzić w naszą stronę od dawna, ale nie widzieliśmy ich, bo nadchodziły z drugiej strony domu. Światło przygasło nagle, skłębiona kołdra chmur zakryła błękit, a wisiała tak nisko, że wystarczyłoby wejść na dach Chatki i sięgnąć, aby jej dotknąć – tak przynajmniej mi się wydawało. I wtedy zobaczyłem najbardziej niezwykle zjawisko, jakie dotąd widziałem w życiu – przez pola, od strony lasu sunęła prędko drżąca, idealnie płaska, srebrzysta ściana. Przez krótką chwilę nie wiedziałem, co to może być, zanim nie uświadomiłem sobie, że to deszcz.

Nagle potężny podmuch gorącego powietrza uderzył w ściany Chatki, a potem w starą stodołę, stojącą po drugiej stronie podwórka. Deski zajęczały, załomotały dachówki, a kilka z nich pofrunęło w górę i zawirowało w powietrzu lekko niczym suche liście, choć przecież te dachówki są zrobione z czerwonej kamionki i sporo ważą. Czarna kołdra zakryła całe niebo, tylko hen, daleko, daleko nad lasem, było widać paseczek dziennego światła. Nagle błysnęło oślepiająco, zupełnie jakby ktoś zrobił zdjęcie z potężną lampą błyskową. Miałem wrażenie, że to białe światło przeniknęło przez wszystko na wylot niczym promienie Roentgena. Zapachniało elektrycznością, poczułem, jak włosy jeżą mi się na głowie. Dopiero po sekundzie dotarł do nas grzmot pioruna – razem z pierwszymi kroplami ulewy. Ciężkie, okrągłe i gęste jak oliwa krople uderzyły w dach werandy, ich plaśnięcia szybko zlały się w jeden równy szum, a potem huk. Agata zerwała się z szeslonga i przytuliła do mamy, babcia krzyknęła znowu. Z nieba lały się strugi deszczu i waliły w dach z taką siłą, jakby tryskały z tysięcy ogrodowych szlauchów, zawieszonych gdzieś w przestworzach. Najezone koty schowały się pod ogrodowym stołem i darły się jak opętane. Ciotka

Marzena siedziała na wiklinowym krześle wyprostowana jak struna, z pobladłą twarzą i ustami zaciśniętymi w ciekłą kreskę. Wpatrywała się w ulewę okrągłymi jak spodki oczami i przypomniało mi się, że babcia często mówiła, że ciotka okropnie boi się burzy.

– To tylko deszcz – powiedziałem do niej uspokajającym tonem, ale wcale nie było mnie słychać w tym huk.

Nagle nawałnica przycichła na ułamek sekundy, a potem... Świat prześwieciła kolejna błyskawica, a grzmot rozległ się niemal równocześnie z rozblyskiem, co oznaczało, że piorun musiał rąbnąć bardzo blisko. I wtedy z nieba runął biały gruz! Tak to przynajmniej wyglądało. Z potwornym trzaskiem sypały się z chmur odłamki lodu. Wcześniej nie widziałem padającego gradu i choć nigdy nie bałem się burzy, w tym momencie straciłem całą odwagę i dopadłem mamy obejmującej Agatę. Zrobiło się przeraźliwie zimno, kulki lodu sypały się całymi tonami, toczyły po podłodze werandy, a stół ogrodowy, który ledwo było widać przez tę zamieć, podskakiwał na trawniku razem z siedzącymi pod nim kotami. Wydawało mi się, że ta potworna kanonada trwa i trwa, ale teraz myślę, że skończyła się po zaledwie dwóch czy trzech minutach. Skłębiona pokrywa chmur odsunęła się niemal tak nagle, jak wcześniej nadpłynęła, a grad i deszcz ustały niczym ucięte nożem. Złoty blask słońca zalał świat strugami świetlistego miodu, a my wszyscy podeszliśmy do barierki werandy i wyrzeliśmy na podwórko. Grad chrząścił pod naszymi stopami, nad pokrytą lodem ziemią snuły się pasemka pary. Koty wyprysnęły spod stołu i przeskakując długimi susami nad hałdami gradu, pędziły do wsi. W dachu stodoły ziała potężna wyrwa, wszystkie kwiaty, które babcia co roku sadi obok werandy, były porwane i niczym kolorowe strzępki tkanin leżały między kulkami lodu na grządkach.

– Koniec świata – odezwała się drżącym głosem ciotka Baśka.

– No – przytaknęła babcia, a po chwili dodała wesoło – ale zęby przynajmniej już mnie nie bolą!

A potem założyliśmy buty i poszliśmy do wsi, żeby – jak powiedział wujek Maciek – oszacować straty.

ZADANIA

1. Opisz elementy świata przedstawionego (czas, miejsce, bohaterowie).
2. Znajdź w opowiadaniu fragment będący opisem burzy, a następnie w zeszycie uporządkuj plan.

Grad. • Cisza przed burzą. • Huk. • Nadciągnięcie gęstych chmur.
Nawałnica. • Pioruny. • Zbliżanie się ulewnego deszczu.

Zadanie 2. Zadanie służy zgromadzeniu materiału i słownictwa potrzebnego do napisania tekstu do gazety.

Uczniowie powinni następująco uporządkować plan:

1. Cisza przed burzą.
2. Huk.
3. Napłynięcie gęstych chmur.
4. Zbliżanie się ulewnego deszczu.
5. Pioruny.
6. Nawałnica.
7. Grad.

Podczas wybierania fragmentów opisujących zjawiska pogodowe warto zwrócić uwagę na niemal poetycki sposób ujęcia rzeczywistości (przykładowe podkreślenia w tekście w wersji dla nauczyciela). Niech uczniowie podadzą fragmenty, które – według nich – nietypowo przedstawiają zdarzenia, nazwą zabiegi stylistyczne (epitety, porównania, metafory).

Zadanie 3. Możemy zaproponować uczniom przygotowanie swoich artykułów na papierze formatu A3, a prezentację zaaranżować jako czytanie gazet w wybranej przestrzeni (kawiarnia, dworzec, pociąg itp.). Grupy wymieniają się „gazetami”, czytają artykuły, a następnie je omawiają.

3. W zespołach napiszcie do gazety relację o burzy, która przeszła nad Chatką. Rozplanujcie jej elementy zgodnie z poniższym schematem.

Relacja to **opowiadanie naocznego świadka** o przebiegu jakiegoś zdarzenia lub zdarzeń.

- Korzystając z wybranych fragmentów tekstu opisujących zjawiska pogodowe, takie jak wiatr, chmury, deszcz, zapiszcie wyrazy, które mogą wam się przydać w wypowiedzi.
- Na podstawie odpowiednich fragmentów zapiszcie, co mogli widzieć i przeżywać świadkowie zdarzeń.
- W tekście artykułu wykorzystajcie słownictwo z ramki.

na początku • najpierw • następnie • potem • wkrótce • na koniec • zniemacka
wreszcie • zaraz po tym • po chwili • nagle • stopniowo

TYTUŁ	Tytuł warto wyróżnić graficznie, ponieważ powinien zaciekawić czytelnika i zwrócić jego uwagę.
ZAPOWIEDŹ	Zapowiedź artykułu. Tu powinna się znaleźć informacja, która zachęci czytelnika do przeczytania całego tekstu. Może to być skrót najważniejszych informacji z tekstu, interesujący cytat, na przykład czyjaś wypowiedź. Tę część tekstu najczęściej odróżnia się graficznie od całego artykułu.
TREŚĆ	Treść wypowiedzi. Należy pamiętać o tym, by każdą część rozpocząć nowym akapitem. Możesz wykorzystać słownictwo z ramki.

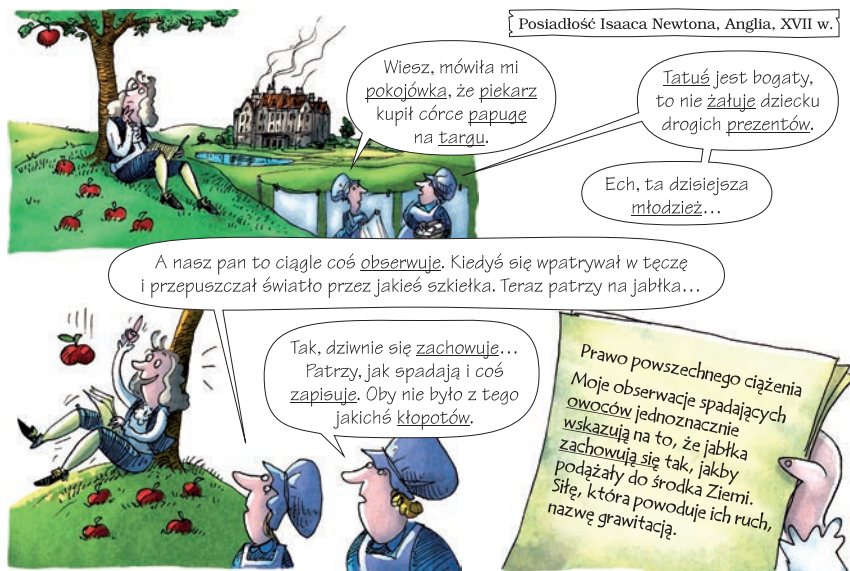
miejsce na ilustrację lub zdjęcie

„Dlaczego jabłka nie spadają na boki?”

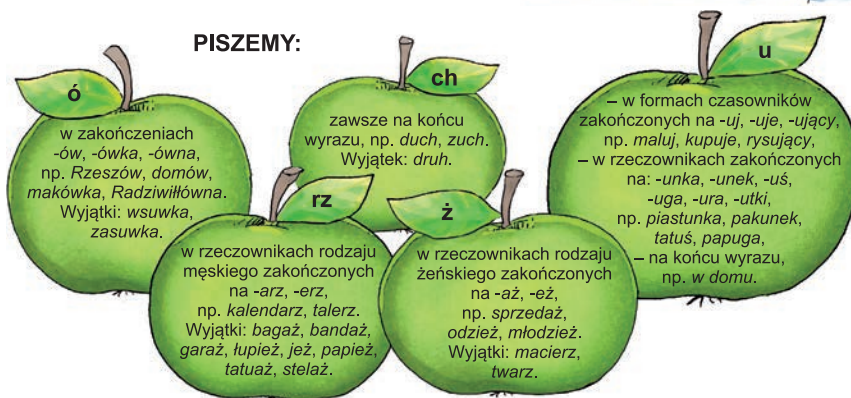
Pisownia ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach wyrazów. Powtórzenie

1. Podaj zasadę ortograficzną, według której zapisano ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach podkreślonych wyrazów. W razie wątpliwości skorzystaj ze schematu.

► Isaac Newton
- czyt. Izaak
Niuton

PISZEMY:

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Pisownia „ó”, „u”, „rz”, „ż”, „ch” w zakończeniach wyrazów.

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Tworzenie wypowiedzi:

Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Analiza sytuacji językowej ukazanej w komiksie.
2. Przypomnienie zasad pisowni ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach wyrazów.
3. Utrwalenie zasad pisowni.

UWAGA DO LEKCJI

Na lekcji potrzebne będą słowniki ortograficzne.

Zadanie 1. Dodatkowo można zaproponować uczniom, by w 2–3-osobowych zespołach zgromadzili inne przykłady wyrazów z podanym zakończeniem. Wygrywa grupa, która zbierze najwięcej wyrazów. Uczniowie zapisują wyrazy, których pisowni są pewni. Jeśli mają wątpliwości, korzystają ze słownika ortograficznego.

Zadanie dodatkowe 1. ORTOGRAFICZNA OPOWIEŚĆ. Zapiszcie na tablicy jak najwięcej wyrazów, w których pisownię ó, u, rz, ż, ch będą tłumaczyć poznane zasady ortograficzne. Następnie ustalcie kolejność dopowiadania fragmentów historii. Pierwsza wyznaczona osoba rozpoczyna historię, układając zdanie z wybranym wyrazem zapisanym na tablicy, następna zaś musi powtórzyć to, co zostało wymyślone, i dodać fragment z kolejnym wyrazem. Opowieści nie można zakończyć, dopóki na tablicy będą niewykorzystane wyrazy.

Zadanie dodatkowe 2.**ZABAWA W SKOJARZENIA.**

Niech każdy z was poda co najmniej po jednym przykładzie do reguł zapisanych na schemacie na s. 85, a następnie na osobnych kartkach zapisze ciąg skojarzeń do każdego wyrazu. Zbierzcie wszystkie kartki do pojemnika. Następnie niech każdy wylosuje po 4 kartki i spróbuje odgadnąć wyraz oraz podać regułę ortograficzną, według której powinien być on zapisany. Ciekawe, czy znajdą się wśród was tacy, którym uda się odgadnąć wszystkie wyrazy?

2. Wpisz ó, u, rz, ż, ch.**3. a)** Odszukaj na rysunku jak najwięcej elementów, w których nazwach jest ó, u, rz, ż, ch. Zapisz je w zeszytcie.**b)** Napisz dialog między bohaterami. Podkreśl wyrazy zawierające ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach.

4. Przypomnij sobie wszystkie poznane zasady ortograficzne, a następnie przepisz zdania, wstawiając w miejsce krętek odpowiednie litery.

W wiel █ biografia █ Isaaca Newtona wspomina się o tym, że nale █ał do os █b bardzo roz-targniony █. Ponoć był z tego znany nie tylko wsr █d koleg █w. To jem █ przypis █je się autorstwo list █ do jednego z zaprzyjaźnionych z nim generał █w.

„M █wią, █e ze swymi żołnie █ami wygrałeś dwie bitwy i podobno zostałeś zabity. Napisz mi prośbę, czy te szok █jące informacje są prawdziwe. Nie █ się rozwieje w końc █ m █j niepok █j! Chyba wiesz, █e smartwiłaby mnie twoja śmierć!”

Na podstawie *Wielkiej księgi anegdot* Andrzeja i Remigiusza Pettynów

Poetycki obraz burzy

ADAM MICKIEWICZ

Pan Tadeusz

Księga X (fragment)

- ▶ **pluszczy** – dziś: pluszcze, rozpryskuje się, chlapie
- ▶ **rykły** – dziś: ryknęły, uderzyły, odezwały się
- ▶ **całemi** – dziś: całymi
- ▶ **zaciemia** – dziś: zaciemnia
- ▶ **widnokrag** – linia, wzdłuż której niebo wydaje się dotykać powierzchni ziemi lub wody
- ▶ **całun** – tu: tkani-na, zastona
- ▶ **nawalna** – burzli-wa, gwałtowna

A już deszcz wciąż pluszczy,
 Jak z sita, w gęstych kroplach; wtem rykły pioruny,
 Krople zlały się razem: to jak proste struny
 Długim warkoczem wiążą niebios do ziemi,
 To jak z wiader buchają warstwami całemi.
 Już zakryły się całkiem niebios a i ziemia,
 Noc je z burzą od nocy czarniejszą zaciemia.
 Czasem widnokrag pęka od końca do końca
 I anioł burzy na kształt niezmiernego słońca
 Rozświeci twarz, i znowu okryty całunem
 Uciekł w niebo i drzwi chmur zatrzasnął piorunem.
 Znowu wzmaga się burza, ulewa nawalna
 I ciemność gruba, gęsta, prawie dotykalna.
 Znowu deszcz ciszej szumi, grom na chwilę uśnie.
 Znowu wzbudzi się, ryknie i znów wodą chluśnie.
 Aż się uspokoiło wszystko; tylko drzewa
 Szumią około domu i szemrze ulewa.

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Wystuchanie fragmentu *Pana Tadeusza*.
2. Porządkowanie planu zdarzeń przedstawionych w tekście.
3. Opowiadanie przebiegu zdarzeń na podstawie planu i podanego słownictwa.
4. Odczytywanie obrazów poetyckich odnoszących się do poszczególnych zmysłów.
5. Tworzenie notatki.

UWAGI DO LEKCJI

Jeżeli mamy dostęp do internetu, uczniowie słuchają nagrania zamieszczonego na stronie internetowej www.gwo.pl (strefa ucznia, klasa 5, Adam Mickiewicz, „Pan Tadeusz. Księga X”) i rozwiązują interaktywne wersje zadań z podręcznika. Jeżeli nie mamy dostępu do internetu, uczniowie słuchają nagranych utworów i wykonują zadania z podręcznika, np. pisemnie w zeszycie.

📖 **Zeszyt ćwiczeń, część 1. Ortografia.**
 Ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach wyrazów (s. 136)

📖 **Ćwiczenia. Ó, u, rz, ż, ch w zakończeniach wyrazów**
 (s. 46)

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Jak została opisana burza we fragmencie „Pana Tadeusza” Adama Mickiewicza?

CELE WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Kształcenie literackie i kulturowe:

Zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze oraz określa ich funkcję (I.1.4).

Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15).

Określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3).

Rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury (I.2.8).

Kształcenie językowe:

Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).

Samokształcenie:

Doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1).

ZADANIA

Zadanie 1. Uczniowie powinni podzielić tekst zgodnie z zaznaczonymi fragmentami (podkreślenia w wersji dla nauczyciela).

1. a) Uporządkuj w zeszycie punkty planu odnoszące się do tekstu.

• Wzmaganie i uciszanie się żywiołu.

• Ciemność i jasność.

• Deszcz i pioruny.

• Ulewa – uspokojenie.

• Gęsty, nasilający się deszcz.

b) Podziel tekst na pięć części zgodnie z planem.

2. Opowiedz, jaki był przebieg burzy przedstawionej w utworze Adama Mickiewicza. Wykorzystaj wybrane słownictwo z ramki.

rozległ się • dało się słyszeć • rozdzierał • nasilała się • słabła
trwała • ogarniała • zaczęła się • skończyła
następnie • wtem • nagle • po chwili • wówczas • później • potem

3. Powiedz, w jaki sposób poeta opisał burzę. W tym celu wykonaj zadania.

a) Znajdź w tekście wszystkie fragmenty, które oddziałują na zmysły wzroku, słuchu, dotyku. Następnie sporządź w zeszycie notatkę w formie tabeli.

zmysł	obraz poetycki – cytat
wzrok	?
słuch	?
dotyk	?

b) Porównaj liczbę przykładów zapisanych przy nazwach poszczególnych zmysłów, a następnie uzupełnij wniosek.

Poeta posłużył się środkami artystycznymi, aby czytelnik ?.. opisaną burzę. Oddziałują one przede wszystkim na zmysł ?..

4. Przygotuj głosową interpretację fragmentu „Pana Tadeusza” tak, by intonacją i barwą głosu oddać nastrój towarzyszący zdarzeniom.

Zadanie 3. Przykładowe rozwiązanie tabeli:

- zmysł wzroku: „krople zlały się razem, to jak proste struny długim warkoczem wiążą niebios do ziemi”, „noc je z burzą od nocy czarniejszą zaciemia”, „anioł burzy na kształt niezmiernego słońca”
- zmysł słuchu: „deszcz pluszczy”, „rykły pioruny”, „drzwi chmur zatrzasnął piorunem”, „deszcz ciszej szumi”, „ryknie”, „szemrze ulewa”
- zmysł dotyku: „w gęstych kropkach”, „ciemność gruba, gęsta, prawie dotykalna”

Zanim uczniowie uzupełnią wniosek, można im zadać następujące pytanie: Co – według was – najwierniej oddałoby treść analizowanego fragmentu: słuchowisko radiowe, przedstawienie baletowe czy film? Dlaczego?

Sprawdź siebie

JÓZEF RATAJCZAK

Parasol

Kiedy na dworze
deszcz, burza, grad, śnieg
i gorzej
być nie może,
wyprowadzam parasol na spacer.
Na czarnej smyczy go wiodę,
bo wszak zwyczaj parasola znacie
i jego ciąglą skłonność do niepogody.

Wtedy dopiero rozpina aksamitne skrzydła
jak ptak.
Podobny do kawki, bo czarny,
do orła, ze względu na szerokie pióra,
choć można go również pomylić z urzędnikiem,
gdy wraca ze mną z biura.

wszak – przecież

ZADANIA

1. Przeczytaj uważnie utwór Józefa Ratajczaka, a następnie odpowiedz na pytania.
 - Kto jest bohaterem wiersza?
 - Kto jest osobą mówiącą w wierszu?
 - Kto jest autorem?

Zadanie 1. 3 pkt

- Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (1.2.2).

Przyznajemy po jednym punkcie za każdą poprawną odpowiedź.

PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI

Sprawdź się!

PLAN PRACY NA LEKCJI

1. Samodzielna praca uczniów z tekstem.
2. Omówienie zadań i sprawdzenie poprawności ich wykonania.
3. Samoocena uczniów.

Zadanie 2. 6 pkt

- *Zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie (I.1.4).*
- *Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15).*
- *Wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2).*
- *Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).*

Przyznajemy po jednym punkcie za każdą poprawną odpowiedź.

2. Wskaż właściwe odpowiedzi. Rozwiązania zapisz w zeszytcie.

- Otwieranie parasola kojarzy się osobie mówiącej z:
 - burzowym niebem.
 - stadem czarnych ptaków.
 - rozpostartymi skrzydłami ptaka.
 - deszczowymi ciemnymi chmurami.
 - Słowa: „wyprowadzam parasol na spacer. / Na czarnej smyczy go wiodę” oznaczają, że podmiot liryczny mówi o tym, że:
 - idzie na spacer pod parasolem.
 - wyprowadza pod parasolem psa na spacer.
 - ciągnie za sobą podczas spaceru zamknięty czarny parasol.
 - idzie w niepogodę na spacer z psem, który nazywa się Parasol.
 - Podmiot liryczny mówi o parasolu jak o:
 - zwyczajnym przedmiocie.
 - zjawisku pogody.
 - żywej istocie.
 - roślinie.
 - O osobie mówiącej można powiedzieć, że:
 - w niepogodę spaceruje pod parasolem.
 - myli parasol z urzędnikiem.
 - opiekuje się psem.
 - lubi ptaki.
 - Wskaż szereg, w którym znajdują się epitety.
 - deszcz, burza, grad
 - z biura, na spacer, do orła
 - wraca ze mną, kiedy na dworze, podobny do kawki
 - na czarnej smyczy, aksamitne skrzydło, szerokie pióra
 - Wskaż szereg zawierający porównanie.
 - można go również pomylić z urzędnikiem
 - rozpina aksamitne skrzydła jak ptak
 - gdy wraca ze mną z biura
 - jak ptak
- 3.** Wypisz z wiersza co najmniej dwa rzeczowniki, które mają znaczenie podobne do wyrazu „niepogoda”.
- 4.** Napisz, jak rozumiesz fragment: „bo wszak zwyczaje parasola znacie / i jego ciąglą skłonność do niepogody”.

Zadanie 3. 1 pkt

- *Rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (rzeczownik) (II.1.1).*

Przyznajemy punkt za poprawnie wypisane rzeczowniki o znaczeniu synonimicznym do podanego.

Zadanie 4. 1 pkt

- *Rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4).*

Przyznajemy punkt za sformułowanie wypowiedzi, w której uczeń uwzględni sens metafory.

5. Wyjaśnij, dlaczego w wyrazie „niepogoda” przeczenie *nie* zostało zapisane łącznie.

6. Popraw tekst tak, by uniknąć powtarzania podobnych do siebie wyrazów. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika wyrazów bliskoznacznych.

Dzisiaj nad morzem było bardzo zimno. Wiał zimny wiatr, który sprawiał, że spacerujący odczuwali zimno. Aby uciec przed zimnem, wstępowali do kawiarni na ciepłą herbatę.

7. Odmień przez przypadki w liczbie pojedynczej rzeczownik „pióro”. Oddziel temat od końcówki, podaj oboczności.

8. Napisz opowiadanie fantastyczne, w którym wytłumaczysz, skąd się wziął grad.

9. Przepisz tekst do zeszytu, wybierając odpowiedni zapis głosek ó – u, rz – ż, ch – h.

Nie zda █ yło się to wcale ani za g █ rami, ani za lasami, lecz w ogr █ dku niejakiego G █ ego █ a Porzeczeki. P █ żnym gr █ dniowym popo █ dnem ł █ pał o █ e █ y i oglądał sw █ j █ l █ biony program o du █ a █ ekomo zamieszkujący █ niekt █ re zamki.

Nagle █ słyszał dziwne głosy do █ odzące z podw █ rka. Otwo █ ył okno...

Owiało go zimne, █ eśkie powiet █ e. Spoj █ ał w głąb podw █ rka. Śnie █ ny krajobraz był rozświetlony blaskiem księ █ yca. Szczeg █ lnie b █ eg █ eczki sąsiadującej z ogr █ dkiem bił jakimś niezemskim światłem. G █ ego █ nie był t █ órzem, ale wystraszył się nie na █ arty. Za █ ucił jednak polar, z niewiadomych powod █ w, chyba dla dodania sobie otu █ y, wziął parasol i... wyszedł do ogr █ dka. Minął grządki, na kt █ rych sąsiadka █ ania od wczesnej wiosny uprawiała wa █ ywa, przede wszystkim █ odkiewki i og █ rki. Nagle stanął jak wryty i nie m █ gł złapać tch █ z przera █ enia. Wśr █ d ośnie █ onych d █ ew stał przedziwny stw █ r...

Zadanie 9. 5 pkt

- *Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).*

Przyznajemy 5 punktów – dopuszczalne 3 błędy, 4 punkty – 4 błędy, 3 punkty – 5 błędów, 2 punkty – 6 błędów, 1 punkt – 7 błędów i więcej.

Zadanie 5. 1 pkt

- *Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).*

Przyznajemy punkt za podanie zasady pisowni.

Zadanie 6. 2 pkt

- *Korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego (IV.5).*

Przyznajemy 2 punkty za poprawne zastąpienie 3 wyrazów, 1 punkt za zastąpienie 2 wyrazów.

Zadanie 7. 3 pkt

- *Rozpoznaje formy przypadków, liczby; oddziela temat fleksyjny od końcówki (II.1.4).*

- *Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6).*

Przyznajemy 3 punkty, z czego jeden za poprawną odmianę przez przypadki, drugi – za poprawne oddzielenie tematu od końcówki (dopuszczalna jedna pomyłka przy oddzieleniu tematu od końcówki), trzeci – za wypisanie oboczności tematu.

Zadanie 8. 6 pkt

- *Używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3).*

- *Dostosowuje sposób wyrażania do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7).*

- *Pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1).*

- *Tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3).*

- *Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opowiadanie (twórcze) (III.2.1).*

Podręcznik *Między nami* w wersji dla nauczyciela to praktyczna pomoc ułatwiająca przygotowanie i prowadzenie lekcji. Obok pomniejszonych stron z wersji uczniowskiej znajdują się tu: informacje o treściach podstawy programowej, propozycje planów pracy i tematów lekcji oraz praktyczne wskazówki i sugestie metodyczne dotyczące sposobów wykonywania zadań i pracy z uczniem słabym lub zdolnym. W książce są też odniesienia do strony internetowej, na której zostały zamieszczone dodatkowe materiały dydaktyczne. Warto z nich skorzystać, planując i prowadząc zajęcia.

W skład serii *Między nami* dla klasy 5 wchodzi:

podręcznik

multi podręcznik

zeszyty ćwiczeń
część 1 i część 2

ćwiczenia

podręcznik
w wersji
dla nauczyciela

multi podręcznik
w wersji
dla nauczyciela

SłuchApka
– aplikacja
dla ucznia
i nauczyciela
www.sluchapka.gwo.pl

Seria
z europejskim
medalem